

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ

POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης
Master Thesis

**«Ο νέος ρόλος της Πολιτικής Προστασίας και της Πολιτικής Άμυνας
στη διασφάλιση της ανθεκτικότητας του κράτους στο νέο περιβάλλον
ασφαλείας»**

«The new role of Civil Protection and Civil Defense in ensuring the resilience of the state
in the new security environment»

Ευάγγελος Σελλής / Evangelos Sellis

A.M. / R.N. : 7114132200238

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2024051

Αθήνα, Φεβρουάριος 2024
Athens, February 2024

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ & ΚΡΙΣΕΩΝ
POST GRADUATE PROGRAM
ENVIRONMENTAL, DISASTER & CRISES MANAGEMENT STRATEGIES

Μεταπτυχιακή Διατριβή Ειδίκευσης Master Thesis

«Ο νέος ρόλος της Πολιτικής Προστασίας και της Πολιτικής Άμυνας στη διασφάλιση της ανθεκτικότητας του κράτους στο νέο περιβάλλον ασφαλείας»

«The new role of Civil Protection and Civil Defense in ensuring the resilience of the state
in the new security environment»

Ευάγγελος Σελλής / Evangelos Sellis

A.M. / R.N. : 7114132200238

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Δρ. Σκούρτσος Ε.,
Επίκουρος Καθηγητής ΕΚΠΑ

Δρ. Δανάμος Γ.,
Δρ. Γεωλόγος, Ε.Δ.Ι.Π. ΕΚΠΑ

Δρ. Λέκκας Ε.,
Καθηγητής ΕΚΠΑ

«Ειδική_Επ_Καθοδήγηση»

Μαρτζάκης Β.
M.Sc. Αξιωματικός Πυροσβεστικού Σώματος
Πτυχιούχος Δημόσιας Διοίκησης Παντείου
Πανεπιστημίου Expert E.U. Civil Protection
Mechanism

Ειδικές Εκδόσεις / Special Publications:

No. 2024051

Αθήνα, Φεβρουάριος 2024
Athens, February 2024

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Στρατηγικές Διαχείρισης Περιβάλλοντος, Καταστροφών και Κρίσεων», οι οποίοι με την καταρτισμένη διδασκαλία τους με βοήθησαν να διευρύνω τις γνώσεις μου.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα της εργασίας μου κ. Βασίλειο Μαρτζάκη, ο οποίος με την καθοδήγηση, τις συμβουλές και τον χρόνο που αφιέρωσε παράλληλα με τα καθήκοντα του ως Αξιωματικός του Πυροσβεστικού Σώματος, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην περάτωση της διπλωματικής μου εργασίας. Ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στον Αντισμήναρχο κ. Άνθιμο Τσιριγώτη για την συνεχή υποστήριξη και το αμείωτο ενδιαφέρον του που επέδειξε από την αρχή μέχρι το τέλος της συγγραφής της παρούσας εργασίας.

Τέλος, ευχαριστώ τη σύζυγό μου Σοφία, για την στήριξη, συμπαράσταση και κατανόηση καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΆΜΥΝΑ	10
1.1 Ορισμοί – Έννοιες.....	10
1.2 Ιστορική Αναδρομή – Θεσμικό Πλαίσιο.....	12
1.3 Πολιτική Άμυνα – Πολιτική Σχεδίασης Εκτάκτου Ανάγκης (ΠΣΕΑ)	19
1.3.1 Αποστολή - Όργανα – Υπηρεσίες	19
1.3.2 Μονάδες Πολιτικής Άμυνας.....	22
1.4 Πολιτική Προστασία (Ν.4662/2020)	22
1.4.1 Αποστολή – Διάρθρωση – Δράσεις – Αρχές Λειτουργίας Εθνικού Μηχανισμού ..	23
1.4.2 Επιχειρησιακές Δομές και Υποστηρικτικές Υπηρεσίες.....	26
1.4.3 Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (Γ.Γ.Π.Π.).....	28
1.4.4 Σύστημα Εθελοντισμού Πολιτικής Προστασίας.....	28
1.4.5 Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην αντιμετώπιση καταστροφών.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΕΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.....	30
2.1 Προκλήσεις Ασφαλείας στον 21ο αιώνα	30
2.2 Κλιματική Κρίση.....	31
2.2.1 Γενικά - Ορισμός.....	31
2.2.2 Αίτια Κλιματικής Κρίσης	31
2.2.3 Επιπτώσεις Κλιματικής Κρίσης	32
2.2.4 Αντιμετώπιση των Επιπτώσεων	32
2.3 Υβριδικές Απειλές.....	35
2.3.1 Ορισμός Υβριδικών Απειλών.....	35
2.3.2 Εξέλιξη του Υβριδικού Πολέμου.....	36
2.3.3 Χαρακτηριστικά.....	38
2.3.4 Τρόποι Αντιμετώπισης	41
2.4 Κυβερνοαπειλές	43
2.5 Τεχνητή Νοημοσύνη.....	46
2.6 Επιχειρήσεις Στρατηγικών Επικοινωνιών.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	52

3.1 Ορισμός	52
3.2 Πυλώνες Εφαρμογής.....	52
3.3 Αναγκαιότητα της ανθεκτικότητας στο νέο περιβάλλον ασφαλείας προκειμένου το κράτος να είναι ασφαλές	54
3.4 Ενίσχυση κοινωνικής ανθεκτικότητας.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΝΑΤΟ	60
4.1 Πυλώνες ασφαλείας ΝΑΤΟ	60
4.2 Θεσμικό Πλαίσιο επιτροπής Ανθεκτικότητας ΝΑΤΟ	63
4.3 Εναρμόνιση εθνικών διαδικασιών στις συμμαχικές κατευθύνσεις ανθεκτικότητας ...	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	70

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Πολιτική Προστασία και η Πολιτική Άμυνα αποτελούν δύο κρίσιμους πυλώνες για τη διασφάλιση της ανθεκτικότητας του κράτους στο νέο περιβάλλον ασφαλείας. Οι ρόλοι τους ενισχύονται και προσαρμόζονται συνεχώς σε αντίδραση σε νέες απειλές και προκλήσεις που προκύπτουν. Η Πολιτική Προστασία σχεδιάζει και υλοποιεί στρατηγικές για την προετοιμασία του κράτους και του πληθυσμού για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως φυσικές καταστροφές, επιδημίες ή τρομοκρατικές επιθέσεις. Παρέχει την υποδομή και τους πόρους για την άμεση αντιμετώπιση κρίσεων, επίβλεψη των επιπτώσεων και παροχή βοήθειας στους πληγέντες. Η Πολιτική Άμυνα επικεντρώνεται στο στρατηγικό σχεδιασμό και την άμυνα του κράτους από εξωτερικές απειλές. Αναπτύσσει την ικανότητα αντιμετώπισης στρατιωτικών απειλών και επιχειρεί να διατηρεί ένα ισχυρό και αποτελεσματικό ένοπλο δυναμικό. Η Πολιτική Άμυνα συνεργάζεται με άλλους τομείς ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών πληροφοριών και των υπηρεσιών αστυνόμευσης, για την αντιμετώπιση ολοένα πιο σύνθετων απειλών. Η ανθεκτικότητα του κράτους στο νέο περιβάλλον ασφαλείας απαιτεί συντονισμό και συνεργασία μεταξύ της Πολιτικής Προστασίας και της Πολιτικής Άμυνας. Η συνεχής αξιολόγηση των απειλών, η ενίσχυση της επικοινωνίας και η ανάπτυξη προηγμένων τεχνολογικών λύσεων αποτελούν κρίσιμα στοιχεία για τη διασφάλιση της ασφάλειας και της ανθεκτικότητας του κράτους.

Λέξεις-κλειδιά: Πολιτική Προστασία, Πολιτική Άμυνα, ανθεκτικότητα, ασφάλεια.

ABSTRACT

Civil Protection and Civil Defense are two critical pillars for ensuring the resilience of the state in the new security environment. Their roles are constantly being enhanced and adapted in response to emerging new threats and challenges. Civil Protection plans and implements strategies to prepare the state and the population for emergency situations, such as natural disasters, epidemics or terrorist attacks. It provides the infrastructure and resources to immediately respond to crises, monitor the impact and provide assistance to those affected. Civil Defense focuses on the strategic planning and defense of the state against external threats. It develops the ability to deal with military threats and attempts to maintain a strong and effective armed force. Civil Defense works with other security sectors, including intelligence and policing, to tackle increasingly complex threats. State resilience in the new security environment requires coordination and cooperation between Civil Protection and Civil Defence. Continuous threat assessment, enhanced communication and the development of advanced technological solutions are critical elements in ensuring the security and resilience of the state.

Keywords: Civil Protection, Civil Defence, resilience, security.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Πολιτική Προστασία και η Πολιτική Άμυνα αναδεικνύονται ως ουσιαστικοί πυλώνες για τη διασφάλιση της ανθεκτικότητας του κράτους στο νέο περιβάλλον ασφαλείας. Οι ρόλοι τους είναι ζωτικοί στην αντιμετώπιση των σύγχρονων απειλών και προκλήσεων που προκύπτουν από διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των φυσικών καταστροφών, τρομοκρατικών επιθέσεων, κυβερνοαπειλών, και επιδημιών.

Η Πολιτική Προστασία αναλαμβάνει κρίσιμο ρόλο στην προετοιμασία και την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Σχεδιάζει και υλοποιεί στρατηγικές που ενισχύουν την ετοιμότητα του κράτους και του πληθυσμού για τις πιθανές απειλές. Αυτό περιλαμβάνει την εκπαίδευση του πληθυσμού, τη δημιουργία σχεδίων αντιμετώπισης κρίσεων, και την ανάπτυξη υποδομών που εξασφαλίζουν την ασφαλή εκκένωση και την παροχή βοήθειας σε περιπτώσεις καταστροφών. Επίσης, η Πολιτική Προστασία επιδιώκει τη συνεργασία με άλλους τομείς ασφαλείας και υγείας για την αποτελεσματική αντιμετώπιση κρίσεων. Η συντονισμένη δράση μεταξύ διαφορετικών υπηρεσιών και τομέων είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση πολυδιάστατων και σύνθετων καταστάσεων έκτακτης ανάγκης.

Από την άλλη πλευρά, η Πολιτική Άμυνα επικεντρώνεται στο στρατηγικό σχεδιασμό και την άμυνα από εξωτερικές απειλές. Αναπτύσσει την ικανότητα αντιμετώπισης στρατιωτικών απειλών και εργάζεται για τη διατήρηση ισχυρού και αποτελεσματικού ένοπλου δυναμικού. Ο στρατηγικός τομέας της άμυνας είναι κρίσιμος για την εξασφάλιση της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας του κράτους σε διεθνές επίπεδο. Η Πολιτική Άμυνα συνεργάζεται επίσης με άλλους τομείς ασφαλείας, όπως οι υπηρεσίες πληροφοριών και η αστυνομία, για τη σύνδεση των δυνάμεων και των πόρων. Η ενίσχυση της συνεργασίας αυτής διασφαλίζει την αποτελεσματική αντιμετώπιση ολοένα πιο σύνθετων απειλών, όπως οι ψηφιακές επιθέσεις και οι υβριδικές απειλές που συνδυάζουν στρατιωτικές, κυβερνοασφαλείας και οικονομικές διαστάσεις.

Η συνεχής αξιολόγηση των απειλών, μαζί με την ενίσχυση της επικοινωνίας και την ανάπτυξη προηγμένων τεχνολογικών λύσεων, αποτελούν κρίσιμα στοιχεία για τη διασφάλιση της ασφάλειας και της ανθεκτικότητας του κράτους. Η χρήση σύγχρονων τεχνολογιών, όπως η τεχνητή νοημοσύνη και η αναλυτική συλλογή πληροφοριών,

επιτρέπει την προαγωγή της αναγνώρισης πρόωρων σημάτων απειλών και την αποτελεσματική αντίδραση σε κρίσιμες καταστάσεις. Η ανθεκτικότητα του κράτους σε αυτό το νέο περιβάλλον ασφαλείας επιτυγχάνεται μέσω της συνεχούς προσαρμογής, ενίσχυσης της επαγρύπνησης και ανάπτυξης ευέλικτων στρατηγικών που μπορούν να ανταποκριθούν σε δυναμικές και εξελισσόμενες απειλές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ

1.1 Ορισμοί – Έννοιες

Στο σημείο αυτό κρίνεται χρήσιμο να αναλυθούν κάποιες έννοιες και να εξηγηθούν ορισμοί οι οποίοι θα χρησιμοποιηθούν αρκετές φορές στα επόμενα κεφάλαια της εργασίας.

Πολιτική Άμυνα ορίζεται η οργάνωση, καθοδήγηση και κινητοποίηση των Πολιτικών Δυνάμεων της χώρας καθώς και η δημόσια πολιτική για την προστασία της ζωής και της περιουσίας του άμαχου πληθυσμού, τη συνέχιση της λειτουργίας του κράτους, την προστασία των κοινωνικών και οικονομικών αγαθών και υποδομών από τις εχθρικές ενέργειες και την αντιμετώπιση πάσης φύσεως καταστροφών (Ν.2641/1998).

Πολιτικές Δυνάμεις είναι οι Κρατικές Αρχές και Υπηρεσίες, τα Σώματα Ασφαλείας, το Λιμενικό Σώμα - Ελληνική Ακτοφυλακή (ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ), το Πυροσβεστικό Σώμα (Π.Σ), τα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου και Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΔΔ - ΝΠΙΔ), οι πάσης φύσεως Δημόσιοι και Ιδιωτικοί Οργανισμοί και Επιχειρήσεις και γενικά όλο το έμψυχο μη ένοπλο και άψυχο δυναμικό της χώρας (ΝΔ 17/1974).

Πολιτική Σχεδίαση Εκτάκτου Ανάγκης νοείται η σχεδίαση και ο προγραμματισμός για την οργάνωση, προπαρασκευή και κινητοποίηση των Πολιτικών Δυνάμεων για την επιβίωσή τους στον πόλεμο, την αντιμετώπιση εκτάκτων εν ειρήνη αναγκών καθώς και για τη συμβολή αυτών στην Εθνική Άμυνα, η οποία εξασφαλίζεται μέσω της Πολιτικής Κινητοποίησης και της Πολιτικής Άμυνας (ΝΔ 17/1974).

Πολιτική Κινητοποίηση νοείται η μετάπτωση των Πολιτικών Δυνάμεων από την ειρήνη στην πολεμική κατάσταση ή σε κατάσταση αντιμετώπισης των εκτάκτων εν ειρήνη αναγκών. Διακρίνεται σε γενική και μερική (ΝΔ 17/1974).

Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης είναι κάθε αιφνίδια κατάσταση που προκαλείται συνέπεια φυσικών ή άλλων γεγονότων τεχνολογικών ή πολεμικών και έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ή την απειλή δημιουργίας εκτεταμένων απωλειών, ζημιών και καταστροφών στο έμψυχο και άψυχο δυναμικό της χώρας ή την παρακώληση και διατάραξη της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας (Ν.2936/2001).

Παλλαϊκή Άμυνα νοείται ως η ενεργός συμμετοχή των Ελλήνων και Ελληνίδων στην Εθνική Ασφάλεια, οι οποίοι δύναται να προσφέρουν υπηρεσίες γι' αυτήν και δεν μετέχουν στις Ένοπλες Δυνάμεις (Ν.2641/1998).

Πολιτική Προστασία ορίζεται ως ο σχεδιασμός, η πρόληψη, η υλική και ψυχολογική προπαρασκευή και κινητοποίηση των δυνάμεων και μέσων της χώρας, που αποβλέπει στην προστασία των πολιτών, στη διαφύλαξη πάσης φύσεως αγαθών, υλικών και πλουτοπαραγωγικών πηγών, εγκαταστάσεων και μνημείων της χώρας, καθώς και στην ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων σε περιπτώσεις έκτακτων αναγκών, προκαλούμενων από φυσικές, τεχνολογικές ή άλλες καταστροφές (Ν.2344/1995).

Κατάσταση Κινητοποίησης Πολιτικής Προστασίας είναι η ενεργοποίηση και η κλιμάκωση της δράσης του δυναμικού και των μέσων πολιτικής προστασίας σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, για τους σκοπούς της πολιτικής προστασίας και ειδικότερα για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών από καταστροφές ή και για τον έλεγχο και περιορισμό των δυσμενών επιπτώσεων, που σχετίζονται με τους αντίστοιχους κινδύνους. Διακρίνεται σε Κατάσταση Ετοιμότητας Πολιτικής Προστασίας και σε Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης Πολιτικής Προστασίας (Ν.3013/2002 άρθρο 2).

Κίνδυνος (Hazard) είναι ένα δυνητικά καταστροφικό γεγονός, φαινόμενο ή ανθρώπινη δραστηριότητα που μπορεί να προκαλέσει απώλειες ζωής ή τραυματισμούς, ζημιές σε περιουσίες, κοινωνικές και οικονομικές διαταραχές ή περιβαλλοντική υποβάθμιση (Ν4662/2020 άρθρο 1).

Τρωτότητα (Vulnerability) είναι οι συνθήκες που καθορίζονται από φυσικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες ή διεργασίες που αυξάνουν την ευπάθεια μιας κοινωνίας στις επιπτώσεις των κινδύνων (Ν4662/2020 άρθρο 1).

Ευπάθεια (Susceptibility) είναι οι παράγοντες που δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την εξέλιξη ενός κινδύνου σε καταστροφή (Ν4662/2020 άρθρο 1).

Καταστροφή (Disaster) είναι η σοβαρή διαταραχή της λειτουργίας της κοινωνίας, που προκαλεί εκτεταμένες ανθρώπινες, υλικές και περιβαλλοντικές απώλειες, οι οποίες ξεπερνούν την ικανότητα της πληγείσας κοινωνίας να τις αντιμετωπίσει με ίδια μέσα και πόρους (Ν4662/2020 άρθρο 1).

1.2 Ιστορική Αναδρομή – Θεσμικό Πλαίσιο

Η ανάγκη για επιβίωση και προστασία από τη χρήση βίας και τις φυσικές καταστροφές ήταν μια συνεχής διαδικασία για τον άνθρωπο. Τα πρώτα όπλα που χρησιμοποιήθηκαν στην πορεία εξελίχθηκαν και βελτιώνονται ακόμα και σήμερα λαμβάνοντας διάφορες μορφές που μπορούν να προκαλέσουν καταστροφές και θανάτους σε μεγάλη κλίμακα. Για τους κινδύνους που προέρχονταν από την φύση δεν υπήρχε η δυνατότητα ενεργητικής αντιμετώπισης. Έτσι οι άνθρωποι αναγκάστηκαν να καταφύγουν σε σπήλαια και ορύγματα, τα οποία αποτέλεσαν μια μορφή παθητικής άμυνας. Αργότερα κατασκευάστηκαν τα καταφύγια με τη μορφή που έχουν σήμερα.

Ως εκ τούτου, η προσπάθεια του ανθρώπου να αντιμετωπίσει τις συνέπειες των φυσικών φαινομένων και καταστροφών και να ανταπεξέλθει στις συγκρούσεις με ομάδες ομοίων του, αποτέλεσε την πραγματική βάση της συλλογικής οργάνωσης σε ευρύτερες οικογένειες, φυλές και εν τέλει σε κράτη. Μάλιστα η ανταπόκριση σε αυτές τις προκλήσεις που αφορούσαν την προστασία των μελών των ομάδων, αποτέλεσε κριτήριο καταλληλότητας των ηγεσιών (πολλοί αρχηγοί, βασιλείς, αυτοκράτορες ανετράπησαν όταν διαπιστώθηκε ότι αδυνατούσαν να προστατεύσουν τους υπηκόους τους. (Ζαρίφης, 2014)

Στις παλαιότερες εποχές ο πόλεμος διεξαγόταν και κρινόταν στα πεδία των μαχών. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η τελική έκβαση του αγώνα να εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από την άρτια οργάνωση και προπαρασκευή των Ενόπλων Δυνάμεων από την ειρηνική περίοδο. Με το πέρασμα των χρόνων παρατηρούμε ότι ο αντίπαλος δεν αρκείται σε ισχυρά πλήγματα κατά των Ενόπλων Δυνάμεων αλλά στοχεύει σε προσβολή στόχων ζωτικής σημασίας στο εσωτερικό της αντίπαλης χώρας (υποδομές, βιομηχανικά κέντρα, κόμβους συγκοινωνιών, αστικούς ιστούς), με σκοπό την αποδιοργάνωση των Πολιτικών Δυνάμεων και τη αποδυνάμωση της συμβολής τους στην Εθνική Άμυνα και την επιβίωση του άμαχου πληθυσμού. Είναι φανερό λοιπόν ότι η Εθνική Άμυνα μιας χώρας δεν πρέπει να στηρίζεται μόνο στις Ένοπλες Δυνάμεις της, αλλά και στον άμαχο πληθυσμό της. Γι' αυτό είναι απαραίτητη η προετοιμασία του άμαχου πληθυσμού από την ειρήνη, για την αντιμετώπιση των κινδύνων σε έναν ενδεχόμενο πόλεμο. Η επιδίωξη όλων των ελεύθερων λαών του κόσμου είναι η ειρηνική επίλυση και ο διακανονισμός των διαφορών. Η πείρα όμως των παρελθόντων ετών έχει δείξει ότι αυτό δεν είναι πάντοτε εφικτό, με τους πολέμους σε τέτοιες καταστάσεις να είναι αναπόφευκτο αποτέλεσμα.

Η ανάγκη του ανθρώπου για προστασία από τα ακραία φυσικά φαινόμενα από τη μία καθώς και από την απειλή από των σύγχρονων μεθόδων πολέμου από την άλλη (βομβαρδισμοί αμάχων εντός του αστικού ιστού και χρήση πυρηνικών όπλων κατά τη διάρκεια των Α΄ και Β΄ Παγκοσμίων Πολέμων αντίστοιχα), ανάγκασαν τον άνθρωπο να αναπτύξει σταδιακά μεθόδους αυτοπροστασίας και να αυξήσει την προσαρμοστικότητά του στην αντιμετώπιση των κινδύνων, οι οποίοι με το πέρασμα των ετών συνεχώς αυξάνονταν. Παράλληλα δε, οι ανθρωπιστικές κρίσεις που δημιουργούνταν είτε εξαιτίας των ακραίων καιρικών φαινομένων, είτε ως αποτελέσματα ένοπλων συγκρούσεων οδήγησαν στην ανάπτυξη μηχανισμών αντιμετώπισης ή μετριασμού των κινδύνων που θεωρούνταν ως απειλές για τη ζωή και τη περιουσία των πολιτών. (Κουρελής, 2017). Έτσι λοιπόν, σε παγκόσμιο επίπεδο, κάθε χώρα αποφάσισε με τα δικά της κριτήρια τον τύπο του μηχανισμού που θα δημιουργούσε προκριμένου να παρέχει προστασία στους πολίτες της και να αποκαθιστά τις βασικές λειτουργίες του κράτους. (Καραμάνου, 2012) .

Σε εθνικό πλαίσιο, η αρωγή του Πολιτικού Τομέα δια της συνδρομής του στις στρατιωτικές επιχειρήσεις ξεκινάει το 1918 με τον Ν. 1350/1918 (ΦΕΚ Α΄ 97/03 Μαΐ 1918) «Περί Υποχρεωτικής Σποράς Ειδών Νομής δια τας Στρατιωτικές Ανάγκας», οποίος αφορούσε κυρίως στη σπορά και συγκομιδή βίκου προς εξασφάλιση ζωοτροφής, επ' ωφελεία του Ελληνικού Στρατού (ΕΣ). Θεσπίστηκε δηλαδή, η μέριμνα για την εξασφάλιση εφοδίων και μέσων μεταφοράς στις Ένοπλες Δυνάμεις που επιχειρούν. Το 1937 θεσπίζεται ο Α.Ν 861/1937 (ΦΕΚ Α΄ 370) «Περί Οργάνωσης της Πολιτικής και Οικονομικής Επιστράτευσης της Χώρας», ο οποίος θα τροποποιηθεί δύο χρόνια αργότερα με τον Α.Ν 1984/1939 (ΦΕΚ Α΄ 405) με τον οποίο καθορίζεται η οργάνωση της πολιτικής και οικονομικής επιστράτευσης. Τα δύο αυτά νομοθετήματα διαφέρουν αρκετά από την ισχύουσα νομοθεσία (Ζαρίφης, 2014) καθότι:

- α) προσανατολίζονται κυρίως στην εξασφάλιση εργατικού δυναμικού και την προμήθεια υλικών για την υποστήριξη των μαχόμενων ΕΔ.
- β) περιγράφουν τις απαιτούμενες ενέργειες σε έκτακτες κανονιστικές πράξεις της Πολιτικοστρατιωτικής Ηγεσίας μετά την έναρξη των πολεμικών επιχειρήσεων.
- γ) δεν ορίζουν κάποιο φορέα – υπηρεσία ως βασικό όργανο της Πολιτικής Άμυνας, όπως είναι σήμερα η Ελληνική Αστυνομία (ΕΛ.ΑΣ)

Βασικά όργανα υλοποίησης των δύο νομοθετημάτων ορίζονται το Ανώτατο Συμβούλιο Εθνικής Άμυνας (ΑΣΕΑ), το σημερινό δηλαδή Κυβερνητικό Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας (ΚΥΣΕΑ) (Ν660/1977) και το Συμβούλιο Πολιτικής Επιστράτευσης, το οποίο έχει ουσιαστικό σχεδιαστικό και εισηγητικό ρόλο.

Το 1968 εμφανίζεται για πρώτη φορά ο όρος «Πολιτική Σχεδίαση Έκτακτης Ανάγκης» στον Αναγκαστικό Νόμο 398/1968 (ΦΕΚ Α΄ 102/10 Μαΐ 1968) «Περί Πολιτικής Σχεδιάσεως Εκτάκτου Ανάγκης. Σε αυτόν τον νόμο δεν συμπεριλήφθηκαν αρμοδιότητες που αφορούσαν στις έκτακτες ανάγκες σε ειρηνική περίοδο και γινόταν αναφορά μόνο σε πολεμική περίοδο. Επιπλέον, δεν καθορίζεται ο ρόλος της ΕΛ.ΑΣ ως βασικό όργανο εφαρμογής της Πολιτικής Άμυνας, όπως ισχύει σήμερα. Λίγα χρόνια αργότερα εκδόθηκε το Νομοθετικό Διάταγμα Ν.Δ 17/1974 (ΦΕΚ Α΄ 236/02 Σεπ 1974) «Περί Πολιτικής Σχεδιάσεως Εκτάκτου Ανάγκης», το οποίο κατήργησε τον Α.Ν 398/1968 και μαζί με το Ν.Δ 107/1973 (ΦΕΚ Α΄ 195/30 Αυγ 1973) «Περί Χορηγήσεως Αναστολής Κατάταξης εις Εφέδρους εν Επιστρατεύσει» αποτελούν τα βασικά θεσμικά κείμενα που διέπουν την Πολιτική Άμυνα. Στο Ν.Δ 17/1974 έγινε μια προσπάθεια συγκέντρωσης και ενοποίησης των πάντων που αφορούν την Πολιτική Σχεδίαση Εκτάκτου Ανάγκης (ΠΣΕΑ) (Παναγόπουλος, 2022). Αντικείμενο του ήταν η διασφάλιση της Εθνικής Άμυνας σε περίοδο πολέμου και η αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών σε ειρηνική περίοδο, με τη δημιουργία και λειτουργία τμημάτων ΠΣΕΑ σε κάθε Νομαρχία, υπαγόμενα απευθείας στον Νομάρχη. Στην μέχρι τότε αποστολή της ΠΣΕΑ (σχεδίαση και προγραμματισμό της οργάνωσης, προπαρασκευής και κινητοποίησης των Πολιτικών Δυνάμεων για την επιβίωση τους σε πόλεμο και τη συμβολή τους στην Εθνική Άμυνα) προστέθηκε η αντιμετώπιση πάσης φύσεως καταστροφών και εκτάκτων αναγκών σε περίοδο ειρήνης. Οι υποχρεώσεις, το έργο και η αποστολή των Πολιτικών και Ενόπλων Δυνάμεων σε θέματα ΠΣΕΑ για την συνδρομή τους στην Εθνική Άμυνα, τόσο στην ειρήνη όσο και σε περιόδους έντασης κρίσης και πολέμου θα αναπτυχθούν παρακάτω.

Στη συνέχεια, μια σειρά έντονων σεισμικών φαινομένων που παρουσιάστηκαν στη χώρα, οδήγησαν στη σύσταση του Οργανισμού Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (ΟΑΣΠ), το 1983. Συγκεκριμένα το 1978, ο σεισμός στη Θεσσαλονίκη ήταν ο πρώτος δυνατός σεισμός που σημειώθηκε σε μεγάλο αστικό κέντρο με εξαιρετικά οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες και ήταν η αφορμή για την αντισεισμική θωράκιση της χώρας (ethnos.gr) (εκτός από την πόλη της Θεσσαλονίκης

μεγάλες ζημιές προκλήθηκαν και στους νομούς Κιλκίς, Σερρών και Χαλκιδικής). Ακολούθησαν ισχυρές σεισμικές δονήσεις σε Βόλο (1980), Αττική (1981) και σε άλλες περιοχές της χώρας. Κατόπιν των παραπάνω, συστάθηκε ο ΟΑΣΠ με τον Ν.1349/1983 (ΦΕΚ Α΄ 53/25 Απρ 1983) «Σύσταση Οργανισμού Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (ΟΑΣΠ) και άλλες διατάξεις» με σκοπό την επεξεργασία και το σχεδιασμό της αντισεισμικής πολιτικής της χώρας, στο πλαίσιο των κυβερνητικών κατευθύνσεων, καθώς και ο συντονισμός των ενεργειών δημοσίου και ιδιωτικού δυναμικού, για την εφαρμογή της πολιτικής αυτής. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού, ο ΟΑΣΠ συντάσσει τα απαιτούμενα προγράμματα, κατευθύνει και συντονίζει το έργο της αντισεισμικής άμυνας της χώρας κατά την προσεισμική και σεισμική περίοδο καθώς και το έργο ανασυγκρότησης κατά τη μετασεισμική περίοδο. Επιπλέον συνεργάζεται στο εσωτερικό και εξωτερικό (κέντρα ερευνών, πανεπιστήμια, επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς, ειδικούς επιστήμονες) και με φορείς του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα που έχουν δραστηριότητα σε σχετικά θέματα.

Το 1995, με τον Ν.2344/1995 (ΦΕΚ Α΄ 212/11 Οκτ 1995) «Περί Οργανώσεως της Πολιτικής Προστασίας και Άλλες Διατάξεις» παρουσιάζεται για πρώτη φορά ο όρος «Πολιτική Προστασία». Συστήνεται η Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (ΓΓΠΠ), υπαγόμενη στο Υπουργείο Εσωτερικών, προκειμένου να εφαρμόσει την κυβερνητική πολιτική στον τομέα της Πολιτικής Προστασίας και να κατευθύνει – συντονίζει όλους τους φορείς της δημόσιας διοίκησης σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο. Επιπλέον, συστάθηκε το Κυβερνητικό και Επιστημονικό Συμβούλιο Πολιτικής Προστασίας. Η ΓΓΠΠ είχε ως αποστολή τη μελέτη, σχεδιασμό οργάνωση και συντονισμό της πολιτικής της χώρας σε θέματα πρόληψης, ετοιμότητας, ενημέρωσης, αντιμετώπισης φυσικών, τεχνολογικών ή άλλων καταστροφών και καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης, καθώς και το συντονισμό των ενεργειών του δημοσίου και ιδιωτικού δυναμικού για την εξασφάλιση της ετοιμότητας της χώρας στην αντιμετώπιση των ανωτέρων καταστροφών ή καταστάσεων (η ΓΓΠΠ το 2009 υπήχθη στο νεοσύστατο τότε Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη) (ΠΔ 184/2009 άρθρο 1). Με τις διατάξεις αυτού του Νόμου διαχωρίστηκε η Πολιτική Προστασία από την Πολιτική Άμυνα και οι σχετικές αρμοδιότητες αντιμετώπισης μιας καταστροφής μεταβιβάστηκαν από τις στρατιωτικές δυνάμεις στις πολιτικές, ακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις (Παναγόπουλος, 2022). Βέβαια οι στρατιωτικές

δυνάμεις θα συνεχίσουν να συνδράμουν στην Πολιτική Προστασία με προσωπικό και μέσα υπό τον συντονισμό της ΓΓΠΠ. Συνδέθηκε, έως ένα βαθμό, δηλαδή η Πολιτική Προστασία με την ειρηνική περίοδο και την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών ενώ η Πολιτική Άμυνα (ΠΣΕΑ) με την επιβίωση του πληθυσμού και την συνέχιση της λειτουργίας του κράτους, κατά τον πόλεμο.

Με το Ν.2307/1995 (ΦΕΚ Α΄ 113/15 Ιουν 1995) «Προσαρμογή Νομοθεσίας Αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών στις Διατάξεις για την Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και Άλλες Διατάξεις» συστήθηκαν Τμήματα ΠΣΕΑ σε κάθε Περιφέρεια. Τροποποιήθηκε δηλαδή το ΝΔ 17/1974 αντικαθιστώντας την Νομαρχία με την Περιφέρεια, σύμφωνα με τη νέα αυτοδιοικητική δομή του κράτους. Δύο χρόνια αργότερα ψηφίζεται ο Ν.2539/1997 (ΦΕΚ Α΄ 244/4 Δεκ 1997) «Συγκρότηση Πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης», γνωστό και ως πρόγραμμα «ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ». Σύμφωνα με αυτόν, δημιουργήθηκαν οι Δήμοι και οι Κοινότητες με θεσμικό ρόλο στη πολιτική προστασία, στη θέση των υφιστάμενων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ).

Το 1998 θεσπίζεται ο Ν.2641/1998 (ΦΕΚ Α΄ 211/15 Σεπ 1998) «Περί Παλλαϊκής Άμυνας και Άλλες Διατάξεις» και εμφανίζεται ο όρος «Παλλαϊκή Άμυνα». Σύμφωνα με αυτόν, η Παλλαϊκή Άμυνα οργανώνεται από τον καιρό της ειρήνης και έχει ως κύρια αποστολή σε περίοδο έντασης, επιστράτευσης και πολέμου την Τοπική Άμυνα, την Πολιτική Άμυνα και την Πολιτική Προστασία, ενώ σε καιρό ειρήνης την Πολιτική Άμυνα και την Πολιτική Προστασία. Βλέπουμε δηλαδή ότι έγινε μια προσπάθεια να ενοποιηθεί η Πολιτική Προστασία και η ΠΣΕΑ σε ενιαίο νόμο για πρώτη φορά, μετά το ΝΔ 17/1974. Επιχειρήθηκε έτσι να αξιοποιηθεί το μη ένστολο και μη υποκείμενο σε Στρατιωτική ή Πολιτική Επιστράτευση άρρεν και θήλυ προσωπικό ηλικίας από 18 έως 60 ετών, το οποίο συγκροτείται σε Τμήματα Παλλαϊκής Άμυνας (ΠΑΜ) και δύναται να λάβει οπλισμό με απόφαση του ΚΥΣΕΑ. Τα τμήματα ΠΑΜ υπάγονται διοικητικά και επιχειρησιακά στον Στρατιωτικό Διοικητή, στη ζώνη ευθύνης των οποίων συγκροτούνται, ενώ σε περίπτωση καταστροφών, που ανάγονται στο τομέα της Πολιτικής Προστασίας, συντονίζονται από τους οικείους Νομάρχες (πλέον Περιφερειάρχες) (Ν.3852/2010) Η ιδέα αυτή ενός αμυντικού δόγματος ολοκληρωτικού τύπου θα εξετασθεί αργότερα και από τη Σουηδία, η οποία μελέτησε και εκπόνησε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ενίσχυσης των επιχειρησιακών δυνατοτήτων των ΕΔ της και αύξησης της αντοχής της κοινωνίας στο

πόλεμο, στο πλαίσιο της υιοθέτησης του δόγματος της ολοκληρωτικής άμυνας (defencerview.gr).

Η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία το 2014, οδήγησε σε αλλαγή του δόγματος της Σουηδίας και της αντίληψης για το ποιο κομμάτι της κοινωνίας θα πρέπει να επιφορτισμένο με την άμυνα της χώρας. Επικράτησε η άποψη ότι η επιβίωση της χώρας θα επιτευχθεί μέσω τριών διαδοχικών βημάτων. Το πρώτο βήμα είναι η ασφάλεια και περιλαμβάνει τα μέσα και τις διαδικασίες, από τον καιρό της ειρήνης, για τη προστασία των πολιτών και των υποδομών της χώρας από κινδύνους ή απώλεια. Το δεύτερο βήμα είναι η αποτροπή, σε περίοδο κρίσης ή χαμηλής έντασης, η προβολή δηλαδή της ισχύος των ΕΔ, έτσι ώστε ο επίδοξος αντίπαλος να πεισθεί ότι το πιθανό όφελος τυχόν επίθεσης ή εχθρικής ενέργειας θα είναι μικρότερο του πιθανού κόστους. Το τρίτο βήμα είναι η άμυνα, η κινητοποίηση δηλαδή του συνόλου της χώρας (ΕΔ και πολίτες) για τη διασφάλιση της εθνικής ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας. Μέχρι σήμερα όμως, δεν έχουν εκδοθεί οι απαραίτητες κανονιστικές πράξεις, οι οποίες θα καθόριζαν τις λεπτομέρειες ως προς την οργάνωση, διάρθρωση και αρμοδιότητες των Υπηρεσιών και Τμημάτων που προβλέπεται να συγκροτηθούν, με αποτέλεσμα ο νόμος να παραμένει ανενεργός.

Τον Οκτώβριο του 2001 ιδρύεται ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Πολιτικής Προστασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), ένα όργανο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παροχή αλληλοβοήθειας μεταξύ των κρατών – μελών σε περίπτωση καταστροφής ή άλλης έκτακτης ανάγκης (EU Civil Protection Mechanism). Ο μηχανισμός παρέχει το πλαίσιο της συνεργασίας και παροχής βοήθειας και ενεργοποιείται τόσο εντός τόσο και εκτός της ΕΕ. Συμβάλλει στο να υπάρχει ετοιμότητα, κατάλληλη προετοιμασία και άμεση ανταπόκριση ώστε να αντιμετωπίζονται οι δυσκολίες και παρέχει συμβουλές στις εθνικές αρχές όσον αφορά την οργάνωση και την αντιμετώπιση προβλημάτων στο εσωτερικό τους. Με αφορμή τη δημιουργία αυτού του μηχανισμού και την αξιοποίηση της εμπειρίας από την εφαρμογή του Ν. 2344/1995, το 2002 ψηφίστηκε ο Ν. 3013/2002 (ΦΕΚ Α' 102/1 Μαΐου 2002) «Περί Αναβάθμισης της Πολιτικής Προστασίας και Άλλες Διατάξεις». Ο νόμος αυτός κατήργησε τις ρυθμίσεις του Ν. 2641/1998 που αναφέρονται σε θέματα Πολιτικής Προστασίας σε καιρό ειρήνης (Ν.3013/2002αρθρο30) και την πλειονότητα των άρθρων του Ν. 2344/1995. Επιπλέον, αναβαθμίστηκε ο ρόλος της ΓΓΠΠ και συστάθηκε η Διυπουργική Επιτροπή Εθνικού Σχεδιασμού, το Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο,

καθώς και το Ερευνητικό και Επιστημονικό Κέντρο αυτής. Οι αρμοδιότητες της ΓΓΠΠ επεκτάθηκαν και εμπλουτίστηκαν, ενώ παράλληλα προβλέφθηκε και η αξιοποίηση της συνδρομής των εθελοντικών οργανώσεων. Όμως, ενώ ρυθμίστηκαν τα θέματα Πολιτικής Προστασίας σε καρό ειρήνης, με πλήρη διαχωρισμό από την ΠΣΕΑ και την Παλλαϊκή Άμυνα, υπήρξε ασάφεια ως προς την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών που λαμβάνουν χώρα σε περίοδο έντασης, κρίσης ή πολέμου.

Με τον Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α'87/7 Ιαν 2010) «Νέα Αρχιτεκτονική της Διοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης», θεσμοθετήθηκε η νέα αυτοδιοικητική δομή της χώρας με τη σύσταση και συγκρότηση των Δήμων και των Περιφερειών καθώς και των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, με την ισχύουσα σημερινή μορφή. Με βάση το νόμο αυτό, οι Περιφέρειες έχουν θεσμικό ρόλο στη Πολιτική Προστασία όσον αφορά το συντονισμό και την επίβλεψη για την πρόληψη, ετοιμότητα, αντιμετώπιση και αποκατάσταση των καταστροφών, εντός των εδαφικών ορίων τους, στο πλαίσιο του Ν. 3013/2002, ενώ οι Δήμοι συγκροτούν στην έδρα τους το Συντονιστικό Τοπικό Όργανο (ΣΤΟ), με επικεφαλής το Δήμαρχο και το Κέντρο Επιχειρήσεων για το συντονισμό των δράσεων.

Από το 2014 με τον Ν. 4249/2014 (ΦΕΚ Α'73/24 Μαρ 2014) «Αναδιάρθρωση της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, Αναβάθμιση Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και Ρύθμιση λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Δημοσίας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις», το Πυροσβεστικό Σώμα υπάγεται στην ΓΓΠΠ. Πλέον ο Ν. 4662/2020 (ΦΕΚ Α'27/07 Φεβ 2020) «Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνου, αναδιοργάνωση της ΓΓΠΠ, αναβάθμιση συστήματος εθελοντισμού πολιτικής προστασίας, αναδιοργάνωση του Πυροσβεστικού Σώματος και άλλες διατάξεις», αποτελεί το ισχύον θεσμικό πλαίσιο της Πολιτικής Προστασίας. Από το 2021 η ΓΓΠΠ υπάγεται πλέον στο νεοσύστατο Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας (ΠΔ 70/2021) και μεταφέρθηκε σε αυτήν η αρμοδιότητα, από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, παρακολούθησης των ευρωπαϊκών θεμάτων και της πολιτικής ως προς την προσαρμογή στη κλιματική αλλαγή.

1.3 Πολιτική Άμυνα - Πολιτική Σχεδίασης Εκτάκτου Ανάγκης (ΠΣΕΑ)

1.3.1 Αποστολή - Όργανα - Υπηρεσίες

Η ΠΣΕΑ αποβλέπει στην επιβίωση των Πολιτικών Δυνάμεων της Χώρας στον πόλεμο ή σε έκτακτες ανάγκες στην ειρήνη και στη συμβολή τους στην από κοινού διασφάλιση της Εθνικής Άμυνας. (ΝΔ 17/1974 άρθρο 1,2). Ο σκοπός αυτός εξασφαλίζεται μέσω:

- α) Της οργάνωσης, καθοδήγησης και κινητοποίησης των Πολιτικών Δυνάμεων, από τον καιρό της ειρήνης, για την αντιμετώπιση πάσης φύσεως καταστροφών και της προστασίας της χώρας από εχθρικές ενέργειες.
- β) Της ομαλής, άρτιας και πλήρους μετάπτωσης των Πολιτικών Δυνάμεων από την ειρηνική σε πολεμική κατάσταση ή σε κατάσταση αντιμετώπισης εκτάκτων εν ειρήνη αναγκών.

Η Εθνική Άμυνα (Ν.2292/1995 άρθρο 1) περιλαμβάνει το σύνολο των λειτουργιών και δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται από το κράτος, με σκοπό την προστασία της εδαφικής ακεραιότητας, της εθνική ανεξαρτησίας και κυριαρχίας και της ασφάλειας των πολιτών έναντι οποιασδήποτε εξωτερικής απειλής ή επίθεσης καθώς και την υποστήριξη των εθνικών συμφερόντων.

Τα όργανα της Πολιτικής Άμυνας είναι τα παρακάτω:

- α) Το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας (ΚΥΣΕΑ) (ΝΔ 17/1974 άρθρο 3)

Είναι το αρμόδιο όργανο για τη λήψη αποφάσεων επί θεμάτων Πολιτικής Άμυνας, εκφράζοντας την κυβερνητική πολιτική, παράλληλα με τη βασική αρμοδιότητα του στα θέματα Εθνικής Άμυνας.

- β) Υπουργείο Εθνικής Άμυνας (ΥΠΕΘΑ) (ΝΔ 17/1974 άρθρο 4)

Μέσω του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ) και της αντίστοιχης Διεύθυνσης παρέχει κατευθύνσεις και είναι υπεύθυνο για το συντονισμό των Υπουργείων επί των αποφάσεων του ΚΥΣΕΑ για θέματα ΠΣΕΑ. Επιπλέον, παρακολουθεί τη δραστηριότητα της Επιτροπής Πολιτικής Σχεδίασεως Εκτάκτου

Ανάγκης του NATO και μεριμνά για το καθορισμό της εθνικής πολιτής σε θέματα που αφορούν την Ελλάδα, κάνοντας σχετικές εισηγήσεις στο ΚΥΣΕΑ.

γ) Λοιπά Υπουργεία (ΝΔ 17/1974αρθρο5)

Παρακολουθούν, συντονίζουν και κατευθύνουν τις Περιφερειακές Ενότητες, τις Περιφέρειες και υπό την εποπτεία αυτών υπαγόμενες Πολιτικές Δυνάμεις, με σκοπό την αποτελεσματική συμβολή τους στην Εθνική Άμυνα.

δ) Επιτροπές από Υπουργούς και εκπροσώπους Υπουργείων (ΝΔ 17/1974αρθρο6)

Δύναται, από τον καιρό της ειρήνης, να συγκροτηθούν με απόφαση του Πρωθυπουργού, για να επιλύσουν προβλήματα εφοδιασμού, μεταφοράς και υγειονομικής περίθαλψης της χώρας.

ε) Συμβούλιο Αναστολών Κατάταξης (ΣΑΚ) (ΝΔ 17/1974αρθρο7 και ΝΔ107/1973).

Αποφασίζει σε ποιο Υπουργείο ή Γενικό Επιτελείο (ΓΕ) των Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ) εκχωρείται, σε περίπτωση πολέμου ή έκτακτης ανάγκης, η παραγωγή ή η μεταφορά υπηρεσιών συγκεκριμένων οργανισμών ή επιχειρήσεων.

στ) Συμβούλιο Πολιτικής Άμυνας (ΣΠΑ) (ΝΔ 17/1974αρθρο27)

Συνίσταται από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (ΥπΠτΠ) με τη συμμετοχή του Γενικού Γραμματέα του ΥπΠτΠ, τον Διευθυντή ΠΣΕΑ του ΥΠΕΘΑ, του ΥπΠτΠ και των κατά περίπτωση λοιπών εμπλεκόμενων Υπουργείων καθώς και από 2 έως 4 Αξιωματικούς των ΕΔ, με σκοπό την παροχή οδηγιών ή την επίλυση προβλημάτων σε θέματα ΠΣΕΑ.

Οι υπηρεσίες Πολιτικής Άμυνας διακρίνονται σε Επιτελικές και Περιφερειακές (Κουρελής, 2017)

α) Επιτελικές Υπηρεσίες Πολιτικής Άμυνας

1. Η Διεύθυνση ΠΑΜ-ΠΣΕΑ του ΓΕΕΘΑ

Έχει συσταθεί με το άρθρο 14 του ΝΔ 17/1974 και έχει ως βασική αρμοδιότητα να παρέχει οδηγίες και συντονιστικές κατευθύνσεις στις Διευθύνσεις ΠΣΕΑ όλων των Υπουργείων σε θέματα Πολιτικής Άμυνας.

2. Η Υπηρεσία ΠΣΕΑ του ΥπΠτΠ

Έχει συσταθεί με το ΠΔ 1097/1981 σύμφωνα με το άρθρο15 του ΝΔ 17/1974. Αποστολή της, μεταξύ άλλων είναι:

Ο συντονισμός και η σχεδίαση των ενεργειών Πολιτικής Κινητοποίησης, στην έκταση που αφορά το ΥπΠτΠ.

Η οργάνωση και σχεδίαση της Πολιτικής Άμυνας της χώρας.

Η οργάνωση, συγκρότηση, εκπαίδευση και επιθεώρηση των Μονάδων Πολιτικής Άμυνας της χώρας.

Η εκπαίδευση και διαφώτιση του άμαχου πληθυσμού σε θέματα Πολιτικής Κινητοποίησης και Πολιτικής Άμυνας.

3. Η Σχολή ΠΣΕΑ (ΝΔ17/74 αρθρο29 και ΠΔ133/1976)

Υπάγεται στην Υπηρεσία ΠΣΕΑ του ΥπΠτΠ και αποστολή της είναι η θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση των στελεχών των Ενόπλων και Πολιτικών Δυνάμεων της χώρας στο χειρισμό και αντιμετώπιση θεμάτων ΠΣΕΑ, σε όλα τα κλιμάκια διοικήσεως.

4. Οι Διευθύνσεις ΠΣΕΑ των λοιπών Υπουργείων (ΝΔ17/74 αρθρο15)

Παρακολουθούν, συντονίζουν και κατευθύνουν τις Περιφερειακές Ενότητες, τις Περιφέρειες και τις υπαγόμενες υπό αυτών Πολιτικές Δυνάμεις, για την αποτελεσματική συμβολή τους στην Εθνική Άμυνα.

5. Τα Τμήματα ΠΣΕΑ της ΕΛ.ΑΣ και του Π.Σ, με αρμοδιότητες που καθορίζονται κατά περίπτωση.

β) Περιφερειακές Υπηρεσίες Πολιτικής Άμυνας

Είναι τα Αυτοτελή Τμήματα ΠΣΕΑ των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, των Περιφερειών και των Περιφερειακών Ενοτήτων. Επιπλέον όλες οι Περιφερειακές Υπηρεσίες της Αστυνομίας (Ν.4249/2014άρθρο31) και του Πυροσβεστικού Σώματος. (Ν.4249/2014άρθρο92).

1.3.2 Μονάδες Πολιτικής Άμυνας

Για την επίτευξη του σκοπού της Πολιτικής Άμυνας οργανώνονται και συγκροτούνται επιστρατευτικά, από τον καιρό της ειρήνης, με απόφαση των Υπουργών Εθνικής Άμυνας και Προστασίας του Πολίτη οι Μονάδες Πολιτικής Άμυνας. Προβλέπεται η συγκρότηση δύο τύπων Μονάδων Πολιτικής Άμυνας, των «Τοπικών Μονάδων Πολιτικής Άμυνας» και των «Μονάδων Κινητής Εφεδρείας» (ΝΔ17/1974 αρθρο26).

Η ενεργοποίηση τους διατάσσεται από τον Πρωθυπουργό ή κατ' εξουσιοδότηση από τους Υπουργούς Εθνικής Άμυνας ή Προστασίας του Πολίτη, είτε σε περιπτώσεις που κηρύσσεται Γενική ή Μερική Πολιτική Κινητοποίηση, είτε προς αντιμετώπιση εκτάκτων αναγκών στην ειρήνη, είτε για άσκηση ή εκπαίδευση του προσωπικού τους, κατόπιν εισήγησης της Υπηρεσίας ΠΣΕΑ/ΥπΠτΠ.

Οι Μονάδες Πολιτικής Άμυνας υπάγονται:

- α. Σε περίοδο ειρήνης, διοικητικά και επιχειρησιακά στις Υπηρεσίες Πολιτικής Άμυνας.
- β. Σε περίοδο πολέμου και σε έκτακτες ανάγκες ειρηνικής περιόδου, διοικητικά στις κατά τόπους Υπηρεσίες Πολιτικής Άμυνας, επιχειρησιακά στους οικείους Περιφερειάρχες.

Τοπικές Μονάδες Πολιτικής Άμυνας

Επανδρώνονται από προσωπικό που προέρχεται από Πολιτική Επιστράτευση των κατοίκων των πόλεων, των κωμοπόλεων και των χωριών στα οποία συγκροτούνται.

Μονάδες Κινητής Εφεδρείας

Είναι ένστολες και ένοπλες μονάδες που συγκροτούνται με προσωπικό προερχόμενο από Στρατιωτική Επιστράτευση, από τη διαθέσιμη εφεδρεία του ΣΞ.

1.4 Πολιτική Προστασία (Ν.4662/2020)

Ο νόμος που διέπει την Πολιτική Προστασία είναι ο Ν. 4662/2020, με τις πρόσφατες τροποποιήσεις που προέκυψαν από τον Ν. 5075/2023 (ΦΕΚ Α' 206/13 Δεκ 2023) «Αναδιάρθρωση της Πολιτικής Προστασίας, Εθνικός Μηχανισμός Εναέριας Διάσωσης και Αεροδιακομιδών και άλλες επείγουσες διατάξεις για την κρατική αρωγή».

Με το άρθρο 2 του Ν. 4662/2020 συστάθηκε ο Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων (National Crisis and Hazard Management Mechanism (Nat-CHAMM), εφεξής, «Εθνικός Μηχανισμός», ο οποίος καλύπτει ολόκληρο τον κύκλο διαχείρισης καταστροφών και συνιστά το σύνολο των συντρεχουσών επιχειρησιακών και διοικητικών δομών και λειτουργιών της Πολιτικής Προστασίας.

1.4.1 Αποστολή – Διάρθρωση – Δράσεις – Αρχές Λειτουργίας Εθνικού Μηχανισμού

Αποστολή του Εθνικού Μηχανισμού είναι:

α. Η πρόληψη, η ετοιμότητα, η προστασία της ζωής, της υγείας και της περιουσίας των πολιτών, του περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς, των υποδομών, των πλουτοπαραγωγικών πηγών, των υπηρεσιών ζωτικής σημασίας, των υλικών και άυλων αγαθών από φυσικές / τεχνολογικές καταστροφές και λοιπές απειλές συναφούς προέλευσης που προκαλούν ή ενδέχεται να προκαλέσουν καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης σε ειρηνική περίοδο.

β. Η μείωση του κινδύνου και η αντιμετώπιση, αποκατάσταση και ελαχιστοποίηση των συνεπειών τους.

Για την εκπλήρωση των σκοπών του Εθνικού Μηχανισμού οι φορείς και οι οργανισμοί κεντρικού και περιφερειακού επιπέδου διοίκησης, οι Ο.Τ.Α α΄ και β΄ βαθμού, οι Ε.Δ., το Π.Σ., η ΕΛ.ΑΣ., το ΛΣ-ΕΛ.ΑΚΤ., το ΕΚ.ΑΒ., οι εθελοντικές ομάδες και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις του Μητρώου Πολιτικής Προστασίας, οι πολίτες και κάθε άλλος δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας δύναται να συνεισφέρουν σε ανθρώπινο δυναμικό, υλικά και μέσα. (Ν.5075/2023 αρθρο6).

Ο Εθνικός Μηχανισμός εποπτεύεται από το Γενικό Γραμματέα Πολιτικής Προστασίας και η διάρθρωση και επιχειρησιακή λειτουργία του υλοποιείται, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 4662/2020, μέσω των παρακάτω δομών και λειτουργιών:

α. Του Εθνικού Συντονιστικού Κέντρου Διαχείρισης Κρίσεων (Ε.Σ.ΚΕ.ΔΙ.Κ.).

β. Των Συντονιστικών Οργάνων Πολιτικής Προστασίας.

γ. Των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Κέντρων Πολιτικής Προστασίας (ΠΕ.ΚΕ.Π.Π.).

δ. Των Πλαισίων Διαχείρισης Εκτάκτων Αναγκών (Π.Δ.Ε.Α.).

Η διοικητική διάρθρωση και λειτουργία του βασίζεται στις παρακάτω δομές:

α. Της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας του Υπουργείου Προστασίας

β. Της Επιτελικής Δομής ΕΣΠΑ Πολιτικής Προστασίας.

γ. Του Επιχειρησιακού Ταμείου Πρόληψης και Αντιμετώπισης Κινδύνων (Ε.Τ.Π.Α.Κ.).

δ. Της Εθνικής Σχολής Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων.

ε. Του Κέντρου Μελετών Διαχείρισης Κρίσεων (ΚΕ. ΜΕ.ΔΙ.Κ.).

στ. Του Μόνιμου Επιστημονικού Συμβουλίου Πολιτικής Προστασίας.

ζ. Του Ευρωπαϊκού Κέντρου Δασικών Πυρκαγιών.

η. Της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών (Γ.Δ.Ο.Υ.).

Δράσεις

Το τεσσάρων επιπέδων σύστημα της πρόληψης, ετοιμότητας, αντιμετώπισης και αποκατάστασης αποτελεί τη λειτουργική βάση του Εθνικού Μηχανισμού και αφορά στην: (Ν.5075/2023 αρθρο3)

α. Πρόληψη: Συναρτάται από το επίπεδο των κοινωνικών και τεχνολογικών κατακτήσεων και περιλαμβάνει το σύνολο των ενεργειών, πρωτοβουλιών, έργων, μέσων και μέτρων που στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση των δυνητικών επιπτώσεων των καταστροφών και στη μόνιμη προστασία από αυτές, δηλαδή στη μείωση της διακινδύνευσης και των συνιστωσών της (επικινδυνότητα, έκθεση, τρωτότητα).

β. Ετοιμότητα: Αφορά στο σύνολο των μέτρων και δράσεων, σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο που λαμβάνονται εκ των προτέρων και στοχεύουν στη διασφάλιση της αποτελεσματικής αντίδρασης στις επιπτώσεις των κινδύνων, στην ελαχιστοποίηση των απωλειών ζωής, στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας και στη μείωση της τρωτότητας της κοινωνίας. Περιλαμβάνει την έκδοση έγκαιρων και

αποτελεσματικών προειδοποιήσεων, τη λήψη προληπτικών μέτρων προστασίας για την ασφάλεια των πολιτών, την οργάνωση σχεδίων, προγραμμάτων ετοιμότητας, μέτρων αυτοπροστασίας, τις ασκήσεις ετοιμότητας (preparedness exercises) και την οργάνωση με τον απαραίτητο εξοπλισμό σε μέσα, πόρους και ανθρώπινο δυναμικό για τον περιορισμό των επιπτώσεων.

γ. Αντιμετώπιση: Αφορά στην παροχή βοήθειας προς τον πληθυσμό (επείγουσες σωστικές επιχειρήσεις) και στη διαχείριση της έκτακτης ανάγκης (emergency management) που ανακύπτει κατά τη διάρκεια ή αμέσως μετά την καταστροφή, με στόχο την προστασία ανθρώπινων ζώων, τη μείωση των συνεπειών στην υγεία του πληθυσμού, την αντιμετώπιση άμεσων αναγκών διαβίωσής του και την εν γένει διασφάλιση της παροχής αρωγής και υποστήριξης για τη μετρίαση των επιπτώσεων (relief/ response management).

δ. Βραχεία αποκατάσταση: Είναι η συντονισμένη εφαρμογή μέτρων και δράσεων για την άμεση ανακούφιση των πληγέντων, τις επείγουσες τεχνικές παρεμβάσεις για τον περιορισμό των επιπτώσεων των καταστροφών, την ενεργοποίηση του κρατικού μηχανισμού καταγραφής ζημιών, τον συντονισμό των αρμόδιων Υπηρεσιών του κρατικού μηχανισμού, καθώς και των Διευθύνσεων των αρμόδιων Υπουργείων, για την ταχεία επαναφορά βασικών υπηρεσιών και επανόρθωση υποδομών για την αποκατάσταση της λειτουργικότητας της κοινωνίας.»

Αρχές Λειτουργίας

Η λειτουργία και υλοποίηση των δράσεων του Εθνικού Μηχανισμού βασίζεται στις παρακάτω αρχές: (Ν.5075/2023 αρθρο4)

α. Ενιαία και καθολική εφαρμογή τους ανεξάρτητα από το είδος, μέγεθος, την πολυπλοκότητα και αιτία πρόκλησης των καταστροφών.

β. Ευέλικτη, διαλειτουργική, πυραμιδοειδής διάρθρωση όλων των επιχειρησιακών δομών, με δυνατότητα κλιμάκωσης του επιπέδου ανταπόκρισης σύμφωνα με τον βαθμό ανάγκης.

γ. Αξιοποίηση της επιστημονικής γνώσης, των πορισμάτων εφαρμοσμένης έρευνας και καινοτομίας, υποδομών, εφαρμογών και εργαλείων Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών.

δ. Συνεχής και εξειδικευμένη εκπαίδευση και πιστοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

ε. Τήρηση της αρχής της αναλογικότητας ως προς τη διαμόρφωση των παρεμβάσεων και δράσεων σε σχέση με τον επαπειλούμενο κίνδυνο.

Η ενεργοποίηση του Εθνικού Μηχανισμού γίνεται κλιμακούμενα, ανάλογα με την κατάσταση ετοιμότητας, η οποία διαβαθμίζεται ως εξής: : (Ν.5075/2023 αρθρο5)

α. Κατάσταση συνήθους ετοιμότητας (Green Code): Οι εμπλεκόμενοι, σε δράσεις πολιτικής προστασίας φορείς, επαγρυπνούν, κατόπιν προειδοποίησης, για την περίπτωση εκδήλωσης ήπιας διακινδύνευσης συμβάντος.

β. Κατάσταση αυξημένης ετοιμότητας (Yellow Code): Οι εμπλεκόμενοι φορείς αυξάνουν την ετοιμότητά τους κατόπιν εκδήλωσης (ή προειδοποίησης) μέσης επικινδυνότητας συμβάντος.

γ. Κατάσταση επιφυλακής (Orange Code): Οι εμπλεκόμενοι φορείς εξαντλούν τα μέτρα ετοιμότητας και τίθενται σε επιφυλακή.

δ. Κατάσταση κινητοποίησης (Red Code): Ενεργοποιείται, με απόφαση του Γενικού Γραμματέα Πολιτικής Προστασίας, αμέσως μετά την εκδήλωση καταστροφικού φαινομένου ή σε περίπτωση σοβαρής πιθανότητας επέλευσης καταστροφής ή πάσης φύσεως απειλής.

1.4.2 Επιχειρησιακές Δομές και Υποστηρικτικές Υπηρεσίες

Συντονιστικά Όργανα Πολιτικής Προστασίας

Διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

α. Το Συντονιστικό Όργανο Πολιτικής Προστασίας (Σ.Ο.Π.Π.)

Είναι το ανώτατο επιχειρησιακό όργανο και έχει ως αποστολή κυρίως τον συντονισμό των δράσεων για την εφαρμογή του σχεδιασμού πολιτικής προστασίας σε εθνικό επίπεδο, τη λήψη μέτρων εκτίμησης και πρόβλεψης των απειλών, την ενημέρωση των πολιτών και τη συνεργασία με φορείς και υπηρεσίες του Δημοσίου. (Ν5075/2023Αρθρο10)

β. Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Συντονιστικά Όργανα Πολιτικής Προστασίας (Π.Ε.Σ.Ο.Π.Π.)

Συγκροτούνται σε επίπεδο Περιφέρειας ή Περιφερειακής Ενότητας με απόφαση του Περιφερειάρχη και έχουν ως αρμοδιότητα να κατευθύνουν το έργο των Τοπικών Επιχειρησιακών Συντονιστικών Οργάνων Πολιτικής Προστασίας (Τ.Ε.Σ.Ο.Π.Π.), να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν δράσεις ενημέρωσης των πολιτών και να συνάπτουν με άλλα περιφερειακά όργανα μνημόνια συνεργασίας για αμοιβαία συνδρομή σε ζητήματα ανθρώπινου δυναμικού, υλικών και μέσων πολιτικής προστασίας. (N4662/2020 Αρθρο14)

γ. Τα Τοπικά Επιχειρησιακά Συντονιστικά Όργανα Πολιτικής Προστασίας (Τ.Ε.Σ.Ο.Π.Π.)

Συστήνονται σε κάθε Δήμο της Ελληνικής Επικράτειας και έχουν ως αρμοδιότητα να κατευθύνουν, σε τοπικό επίπεδο, το έργο της πολιτικής προστασίας για καταστάσεις εκτάκτου, να σχεδιάζουν και να υλοποιούν δράσεις ενημέρωσης και ειδοποίησης πολιτών και να συνάπτουν με άλλα τοπικά όργανα μνημόνια συνεργασίας για αμοιβαία συνδρομή, σε ανθρώπινο δυναμικό, υλικά και μέσα πολιτικής προστασίας. (N4662/2020 Αρθρο16)

Περιφερειακά Επιχειρησιακά Κέντρα Πολιτικής Προστασίας (Π.Ε.ΚΕ.Π.Π.)

Συστήνονται σε κάθε Περιφέρεια και λειτουργούν σε 24ωρη βάση με αντικείμενο: (N.5075/2023 Αρθρο13)

α. Τον συντονισμό, σχεδιασμό, εποπτεία, οργάνωση και υλοποίηση των δράσεων αντιμετώπισης και παροχής οργανωμένης υποστήριξης στον αρμόδιο φορέα διαχείρισης και αντιμετώπισης των καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και των συνεπειών τους.

β. Τη συλλογή, επεξεργασία και διαβίβαση πληροφοριών που αφορούν σε εν εξελίξει συμβάντα ή επικείμενη κατάσταση έκτακτης ανάγκης, για την ορθή εκτίμηση της κατάστασης και λήψη απόφασης.

Υποστηρικτικές Υπηρεσίες Εθνικού Μηχανισμού

Είναι όλες οι Αυτοτελείς Διευθύνσεις Πολιτικής Προστασίας που λειτουργούν σε κάθε Περιφέρεια, υπαγόμενες απευθείας στον Περιφερειάρχη και στελεχωμένες με μόνιμο προσωπικό, με συναφή εμπειρία και εκπαίδευση στο τομέα της πολιτικής

προστασίας καθώς και τα Αυτοτελή Τμήματα υπό τις κατευθύνσεις του εκάστοτε Δημάρχου, με σκοπό την υποστήριξη του έργου του Εθνικού Μηχανισμού.

1.4.3 Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας (Γ.Γ.Π.Π.)

Συστάθηκε με το Ν. 2344/1995, αποτελεί υπερκείμενη επιχειρησιακή δομή του Εθνικού Μηχανισμού και έχει ως αποστολή τη μελέτη, την επεξεργασία, τον σχεδιασμό, την οργάνωση και τον συντονισμό του συνόλου των δράσεων πολιτικής προστασίας όλων των εμπλεκόμενων φορέων, για την πρόληψη, ετοιμότητα, αντιμετώπιση και αποκατάσταση των φυσικών, τεχνολογικών καταστροφών και λοιπών απειλών, που δύναται να προκαλέσουν καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης κατά τη διάρκεια ειρηνικής περιόδου, με στόχο την προστασία της ζωής, της υγείας, της περιουσίας των πολιτών, του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, τον έλεγχο εφαρμογής των ανωτέρω, καθώς και την ενημέρωση των πολιτών για τα ζητήματα αυτά. Επίσης, οργανώνει και εποπτεύει το Ενιαίο Μητρώο Εθελοντισμού Πολιτικής Προστασίας. Στο πλαίσιο της ανωτέρω αποστολής, στη Γ.Γ.Π.Π. υπάγεται το Π.Σ., το οποίο συνιστά επιχειρησιακή δομή της. (Ν.4662/2020 Άρθρο28)

1.4.4 Σύστημα Εθελοντισμού Πολιτικής Προστασίας

Ιδιαίτερα σημαντική πρέπει να θεωρείται η υποστήριξη των εθελοντών στο έργο του Εθνικού Μηχανισμού. Αποστολή των Εθελοντικών Οργανώσεων Πολιτικής Προστασίας είναι η παροχή συνδρομής στους αρμόδιους κρατικούς φορείς στο έργο της προστασίας της ζωής, της υγείας, της περιουσίας των πολιτών, καθώς και του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς από απειλούμενες ή εν εξελίξει φυσικές, τεχνολογικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές και απειλές, σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής αλληλεγγύης (Ν.4662/2020 άρθρο56). Για το σκοπό αυτό αναλαμβάνουν δράσεις τόσο επιχειρησιακές (δασοπροστασία, δασοπυρόσβεση, αστική πυρόσβεση, πρώτες βοήθειες, έρευνα - διάσωση), όσο και υποστηρικτικές (αποκατάσταση επικοινωνιών, ψυχολογική υποστήριξη, ενημέρωση και πληροφόρηση πολιτών, εξασφάλιση βασικών αναγκών σε πληγέντες, μεταφορά προσωπικού και υλικών, οργάνωση χώρων συγκέντρωσης και προσωρινού καταυλισμού).

1.4.5 Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην αντιμετώπιση καταστροφών

Ο Ρόλος των Ενόπλων Δυνάμεων στην αντιμετώπιση καταστροφών

Η αποστολή των Ε.Δ είναι η προστασία της εδαφικής ακεραιότητας, της εθνικής ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας της Χώρας, εναντίον οποιασδήποτε εξωτερικής επίθεσης ή απειλής, καθώς και η υποστήριξη των εθνικών συμφερόντων, όπως καθορίζονται στην Πολιτική Εθνικής Άμυνας (ΠΕΑ). (geetha.mil.gr) Πέρα όμως από το επιχειρησιακό τους έργο, οι Ε.Δ είναι πάντα στο πλευρό των πολιτών δείχνοντας το κοινωνικό τους πρόσωπο, όποτε και όπου απαιτηθεί. Το Γ.Ε.Ε.Θ.Α. έχει καταρτίσει σχέδια προκείμενου με το προσωπικό, τα υλικά και τα μέσα που διαθέτει να συνδράμει με τις παρακάτω κυριότερες δράσεις:

- α. Αντιμετώπιση των επιπτώσεων από φυσικές καταστροφές (πλημμύρες, χιονοπτώσεις, σεισμούς κ.α)
- β. Δασοπυρόσβεση – επιτήρηση, εκτέλεση περιπολιών
- γ. Αεροδιακομιδές – έρευνα και διάσωση
- δ. Συμμετοχή στο προσφυγικό
- ε. Υγειονομική προσφορά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΕΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

2.1 Προκλήσεις Ασφαλείας στον 21ο αιώνα

Η εθνική άμυνα και ασφάλεια ανέκαθεν αποτελούσαν πρωταρχικούς σκοπούς κάθε κράτους, προκειμένου να προφυλαχθούν από υπαρκτές ή ενδεχόμενες απειλές. Τα κράτη για να εξασφαλίσουν την εδαφική ακεραιότητα, την εθνική ανεξαρτησία, την επιβίωση και τη διατήρηση των αξιών του πληθυσμού, χρησιμοποιούσαν όλους τους παράγοντες ισχύος ενός κράτους, δηλαδή τη διπλωματία, τις πληροφορίες, τις Ε.Δ και την οικονομία. (Πλουμής, 2019).

Στη σημερινή εποχή, η έννοια της ασφάλειας έχει διαφοροποιηθεί σε σχέση με τις προγενέστερες αντιλήψεις, με αποτέλεσμα να μην επικεντρώνεται μόνο στην προστασία του κράτους από τη χρήση στρατιωτικής βίας και εξωτερικών απειλών από άλλα κράτη, αλλά να περιλαμβάνει και άλλα ζητήματα, όπως οικονομικά, πολιτικά, και κοινωνικά. Επιπλέον, η εμφάνιση των μη κρατικών δρώντων στη διεθνή σκηνή ενίσχυσε την άποψη ότι οι απειλές δεν προέρχονται μόνο από ένα κράτος αλλά από ένα σύνολο μη κρατικών δρώντων. Η εμφάνιση και η εξάπλωση αυτή των μη κρατικών δρώντων οδήγησε στην αύξηση των υβριδικών απειλών. Με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου προέκυψε η ανάγκη να επαναξιολογηθεί η έννοια της ασφάλειας καθώς έκαναν την εμφάνιση τους νέες μορφές απειλών, όπως για παράδειγμα η κλιματική αλλαγή, η τρομοκρατία, το οργανωμένο έγκλημα και οι κυβερνοεπιθέσεις. Η ανθρώπινη ασφάλεια αποτελεί μια έννοια πολύ σημαντική για την επιβίωση και ανθεκτικότητα της κοινωνίας. (Γκίκα, 2023).

Έτσι λοιπόν, γίνεται όλο και εντονότερο το αίσθημα αβεβαιότητας ως προς τις πιθανές απειλές που τα κράτη και η διεθνής κοινότητα θα κληθούν να αντιμετωπίσουν. Στη μεταψυχροπολεμική εποχή οι κίνδυνοι και οι απειλές δεν μπορούν να αντιμετωπισθούν μόνο από στρατιωτικά μέσα αλλά απαιτείται συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων και χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων καθώς και η διεθνής συνεργασία, λόγω της διεθνούς διάστασης πολλών προβλημάτων. Ο αυξανόμενα τεχνολογικός πολιτισμός και η υψηλή συγκέντρωση πληθυσμών σε μεγάλα αστικά κέντρα αυξάνουν την τρωτότητα στις ενδεχόμενες επιβουλές. Επιπλέον, οι κοινωνίες που ζούμε, βασίζονται στις λειτουργίες τους σε μεγάλο βαθμό στην ομαλή συνεργασία μεγάλου αριθμού συστημάτων και λειτουργιών όπως συγκοινωνίες, επικοινωνίες, ενέργεια, υγεία, διατήρηση της

δημόσιας τάξης, οικονομία και εμπόριο, εθνική άμυνα κλπ.). Η αποδυνάμωση μίας η περισσότερων συνιστωσών ως αποτέλεσμα μιας καταστροφής μικρής ή μεγάλης κλίμακας, είναι πιθανό να προκαλέσει κατάρρευση του κρατικού μηχανισμού. Στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας, τα είδη απειλών για την εθνική ασφάλεια ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες: οι παραδοσιακές διακρατικές συγκρούσεις, τα προβλήματα δημόσιας τάξης (τρομοκρατία, οργανωμένο έγκλημα, εσωτερική παραβατικότητα διαφόρων μορφών) και οι φυσικές ή τεχνολογικές καταστροφές ή άλλες έκτακτες καταστάσεις. (Ντόκος, 2011).

Οι υβριδικές απειλές (με πρόσφατο παράδειγμα την εργαλειοποίηση του μεταναστευτικού εκ μέρους της Τουρκίας στον Έβρο), η κλιματική κρίση με τις συνέπειες της να γίνονται ολοένα πιο εμφανείς, οι Κυβερνοαπειλές, η τεχνητή νοημοσύνη και οι επιχειρήσεις στρατηγικών επικοινωνιών, θα αναπτυχθούν παρακάτω.

2.2 Κλιματική Κρίση

2.2.1 Γενικά - Ορισμός

Η κλιματική αλλαγή είναι μια περίπλοκη παγκόσμια ανησυχία που επηρεάζει πολλές πτυχές του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της οικονομίας. Είναι ένα διακυβερνητικό ζήτημα που έχει σημαντική επίδραση σε οικολογικούς, περιβαλλοντικούς, κοινωνικοπολιτικούς και κοινωνικοοικονομικούς κλάδους (Leal Filho et al., 2021; Feliciano et al., 2022). Η έλευση της βιομηχανικής επανάστασης επιδείνωσε πολύ το ζήτημα της παγκόσμιας κλιματικής αλλαγής. Σύμφωνα με αναφορές, η γρήγορη προσοχή και η λήψη κατάλληλων μέτρων ενδέχεται να ενισχύσουν την πιθανότητα επιτυχούς υπερνίκησης των σοβαρών συνεπειών. Οι ακριβείς επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε συγκεκριμένους τομείς δεν μπορούν να προσδιοριστούν με ακρίβεια. Αυτό οφείλεται στην αυξανόμενη αναγνώριση των αβεβαιοτήτων που σχετίζονται με το κλίμα και στην ενσωμάτωση αυτών των αβεβαιοτήτων στη χάραξη πολιτικής τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο (Izaguirre et al., 2021; Jurgilevich et al., 2017).

2.2.2 Αίτια Κλιματικής Κρίσης

Ωστόσο, οι ανθρώπινες δραστηριότητες θεωρούνται επί του παρόντος ως η κύρια αιτία της κλιματικής αλλαγής (Murshed et al., 2022). Εκτός από τη βιομηχανική επανάσταση, άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες που συμβάλλουν στην κλιματική

αλλαγή περιλαμβάνουν εντατικές γεωργικές πρακτικές που βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε μηχανήματα που κινούνται με καύσιμα, την καύση γεωργικών απορριμμάτων, την καύση ορυκτών καυσίμων, την αποψίλωση των δασών και τις μεταφορές τόσο σε εθνικό επίπεδο και εγχώρια επίπεδα (Huang et al., 2016). Ως αποτέλεσμα, αυτές οι ανθρώπινες δραστηριότητες προκαλούν σοβαρές κλιματικές καταστροφές, προκαλώντας βλάβες τόσο στις τοπικές όσο και στις παγκόσμιες υποδομές, στην ανθρώπινη υγεία και στη συνολική παραγωγικότητα. Η χρήση ορυκτών καυσίμων για την παραγωγή ενέργειας στις αναπτυσσόμενες χώρες έχει συμβάλει σε αυξημένα επίπεδα αερίων θερμοκηπίου, τα οποία με τη σειρά τους οδηγούν σε αύξηση της θερμοκρασίας (Balsalobre-Lorente et al., 2022, Usman et al., 2022b, Abbass et al., 2021a, Ishikawa- Ishiwata & Furuya, 2022).

2.2.3 Επιπτώσεις Κλιματικής Κρίσης

Η κλιματική αλλαγή ορίζεται από τα συνολικά μακροπρόθεσμα πρότυπα θερμοκρασίας, βροχόπτωσης και άλλους παράγοντες όπως η πίεση και η υγρασία στο περιβάλλον. Επιπλέον, τα ασταθή καιρικά μοτίβα, το λιώσιμο των παγκόσμιων φύλλων πάγου και η επακόλουθη αύξηση της στάθμης της θάλασσας αναγνωρίζονται ευρέως ως σημαντικές παγκόσμιες και εγχώριες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής (Lipczynska-Kochany, 2018; Michel et al., 2021; Murshed & Dao, 2020). Πριν από τη βιομηχανική επανάσταση, φυσικά φαινόμενα όπως τα ηφαίστεια, οι δασικές πυρκαγιές και οι σεισμικές δραστηριότητες αναγνωρίζονταν ως οι κύριες πηγές αερίων θερμοκηπίου (GHGs) όπως CO₂, CH₄, N₂O και H₂O που απελευθερώνονται στην ατμόσφαιρα (Murshed et al., 2020; Hussain et al., 2020; Sovacool et al., 2021; Usman & Balsalobre-Lorente, 2022; Murshed, 2022). Η Σύμβαση Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC) κατέληξε σε σημαντική συμφωνία στη Διάσκεψη των Μερών (COP-21) στο Παρίσι στις 12 Δεκεμβρίου 2015, για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την επιτάχυνση των απαραίτητων μέτρων και επενδύσεων για ένα βιώσιμο μέλλον με μειωμένες εκπομπές άνθρακα.

2.2.4 Αντιμετώπιση των Επιπτώσεων

Το κλιματικό πρόβλημα παρουσιάζει σημαντικό κίνδυνο για τη γη, καθιστώντας αναγκαία μια συντονισμένη και άμεση αντίδραση σε πολλαπλά κοινωνικά επίπεδα. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των εκτεταμένων επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, είναι επιτακτική ανάγκη να αναπτυχθεί μια ολιστική προσέγγιση που να περιλαμβάνει τόσο την παγκόσμια πολιτική όσο και τις τοπικές πρωτοβουλίες.

Η αντιμετώπιση των θεμελιωδών αιτιών της κλιματικής αλλαγής απαιτεί να δοθεί προτεραιότητα στον μετριασμό, που περιλαμβάνει την ελαχιστοποίηση της έκλυσης αερίων του θερμοκηπίου. Η μετάβαση από τα ορυκτά καύσιμα σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως η ηλιακή, η αιολική και η υδροηλεκτρική ενέργεια, είναι μια κρίσιμη και αποφασιστική κίνηση. Επιπλέον, είναι επιτακτική ανάγκη να βελτιωθεί η ενεργειακή απόδοση σε διάφορους τομείς όπως οι βιομηχανίες, οι μεταφορές και τα κτίρια, προκειμένου να μειωθούν αποτελεσματικά οι εκπομπές άνθρακα. Αυτός ο μετασχηματισμός όχι μόνο μειώνει τον αντίκτυπο της κλιματικής αλλαγής αλλά προωθεί επίσης την ανάπτυξη ενός βιώσιμου και ισχυρού ενεργειακού συστήματος για το μέλλον (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Ταυτόχρονα, είναι ζωτικής σημασίας να εφαρμοστούν στρατηγικές προσαρμογής για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής που συμβαίνουν επί του παρόντος. Είναι ζωτικής σημασίας να ενσωματωθεί η κλιματική ανθεκτικότητα στο σχεδιασμό των υποδομών για την αποτελεσματική επιβίωση των έντονων καιρικών φαινομένων, όπως οι πλημμύρες και οι καύσωνες. Καθώς τα πρότυπα βροχοπτώσεων αλλάζουν, γίνεται όλο και πιο σημαντική η εφαρμογή τεχνικών βιώσιμης διαχείρισης των υδάτων. Αυτές οι δραστηριότητες συμβάλλουν στη μείωση της πιθανότητας λειψυδρίας και διασφαλίζουν ότι το νερό είναι διαθέσιμο τόσο για τις κοινότητες όσο και για τα οικοσυστήματα (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Οι προσπάθειες αναδάσωσης και διατήρησης έχουν ουσιαστικό αντίκτυπο στη μείωση της κλιματικής αλλαγής και στη διαφύλαξη της βιοποικιλότητας. Η φύτευση δέντρων και η αποκατάσταση των δασών, σε συνδυασμό με την προστασία των φυσικών οικοτόπων, συμβάλλουν στην αποθήκευση άνθρακα και στη διατήρηση ενός ευρέος φάσματος οικοσυστημάτων. Αυτές οι προσπάθειες όχι μόνο ανακουφίζουν την κλιματική αλλαγή αλλά βελτιώνουν επίσης τη συνολική υγεία και την ανθεκτικότητα των οικοσυστημάτων του πλανήτη (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Η πολιτική και η ρύθμιση είναι κρίσιμα μέσα για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Είναι επιτακτική ανάγκη για τις κυβερνήσεις να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν αυστηρούς στόχους μείωσης των εκπομπών, τόσο εντός των χωρών τους

όσο και σε παγκόσμια κλίμακα. Οι μέθοδοι τιμολόγησης του άνθρακα, όπως οι φόροι άνθρακα ή τα συστήματα ανώτατου ορίου και εμπορίου, προσφέρουν οικονομικά κίνητρα σε επιχειρήσεις και ιδιώτες να μειώσουν τις εκπομπές άνθρακα. Αυτές οι πολιτικές δημιουργούν μια δομή για την υλοποίηση φιλικών προς το περιβάλλον δραστηριοτήτων και προωθούν τη χρήση πιο φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Η παγκόσμια συνεργασία είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος που υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα. Οι διεθνείς συνθήκες, όπως η Συμφωνία του Παρισιού, παρέχουν τη βάση για συλλογικές προσπάθειες. Τα έθνη πρέπει να συνεργαστούν για την ανταλλαγή πληροφοριών, τεχνολογιών και πόρων. Η χρηματοδότηση για το κλίμα, που παρέχεται από τις βιομηχανικές χώρες στις αναπτυσσόμενες χώρες, υποστηρίζει την εφαρμογή σχεδίων για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και την προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής σε περιοχές που είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Η ευαισθητοποίηση του κοινού και η εκπαίδευση είναι κρίσιμα στοιχεία ενός επιτυχημένου σχεδίου για το κλίμα. Είναι επιτακτική ανάγκη η εκπαίδευση του γενικού πληθυσμού σχετικά με τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, προωθώντας τη βαθιά κατανόηση των θεμάτων που σχετίζονται με το κλίμα και παρακινώντας την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών. Η κοινοτική συμμετοχή είναι ζωτικής σημασίας, καθώς συνεπάγεται την ενεργό ένταξη των τοπικών πληθυσμών στην ανάπτυξη και εφαρμογή σχεδίων δράσης για το κλίμα, ενώ παράλληλα τους δίνει τη δυνατότητα να συμβάλλουν ενεργά σε βιώσιμες πρακτικές (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Η τεχνολογική καινοτομία διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη διευκόλυνση της στροφής προς ένα βιώσιμο μέλλον. Η επιτακτική ανάγκη για μείωση της εξάρτησης από ορυκτά καύσιμα απαιτεί την ανάληψη έρευνας και ανάπτυξης καθαρής τεχνολογίας. Είναι επιτακτική ανάγκη για τις κυβερνήσεις, τις βιομηχανίες και τα ερευνητικά ιδρύματα να σχηματίσουν συνεργασίες προκειμένου να προωθήσουν την ανάπτυξη οικονομικά βιώσιμων και οικολογικά υγιών πράσινων τεχνολογιών. Η ευρεία εφαρμογή αυτών των τεχνολογιών σε διάφορους τομείς θα έχει κρίσιμο αντίκτυπο

στην επίτευξη των στόχων βιωσιμότητας (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Η ανθεκτικότητα στο κλίμα απαιτεί τη συμπερίληψη της ετοιμότητας και της ανταπόκρισης σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης ως κρίσιμα στοιχεία. Τα συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης για έντονα καιρικά φαινόμενα, σε συνδυασμό με δραστηριότητες ετοιμότητας για καταστροφές, συμβάλλουν στον μετριασμό των συνεπειών στους πληθυσμούς. Η συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων και κοινοτήτων είναι απαραίτητη για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας, διασφαλίζοντας έτσι ότι τα ευαίσθητα άτομα είναι καλά εξοπλισμένα για να αντιμετωπίσουν τις αντιξοότητες που προκαλεί η κλιματική αλλαγή (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Είναι επιτακτική ανάγκη για τα άτομα και τις επιχειρήσεις να υιοθετήσουν βιώσιμες πρακτικές, να ελαχιστοποιήσουν τα απόβλητα και να δώσουν προτεραιότητα σε περιβαλλοντικά υπεύθυνες αποφάσεις παραγωγή ιόντων. Οι προσπάθειες Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (EKE) διασφαλίζουν ότι οι εταιρείες θεωρούνται υπεύθυνες για τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις και προωθούν ηθικές πρακτικές που υπερβαίνουν τα οικονομικά οφέλη (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

Ο ρόλος της ηγεσίας της κυβέρνησης είναι κρίσιμος για τη διευκόλυνση και την προώθηση του μετασχηματιστικού μετασχηματισμού σε συστημικό επίπεδο. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θα πρέπει να προωθούν ενεργά ισχυρές πολιτικές και κανονισμούς για το κλίμα που δίνουν προτεραιότητα στη βιωσιμότητα. Η προσφορά κινήτρων και επιδοτήσεων μπορεί να παρακινήσει αποτελεσματικά τις επιχειρήσεις και τα άτομα να υιοθετήσουν βιώσιμες πρακτικές, δημιουργώντας έτσι ένα νομοθετικό πλαίσιο που προωθεί προσπάθειες περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένες (Wang et al., 2021; Amelung et al., 2020; Friedlingstein et al., 2020; Gibb et al., 2022; Lam et al., 2022).

2.3 Υβριδικές Απειλές

2.3.1 Ορισμός Υβριδικών Απειλών

Το NATO και η ΕΕ έχουν προσφέρει τις δικές τους προκαταρκτικές εξηγήσεις για τις υβριδικές απειλές, ενώ ο ΟΗΕ προχωρά με βραδύτερο ρυθμό σε αυτό το θέμα. (Broeders et al., 2022). Όσον αφορά τη Στρατηγική Αντίληψη του NATO του 2010,

οι υβριδικές απειλές αναφέρονται στους κινδύνους που παρουσιάζουν οι αντίπαλοι που διαθέτουν την ικανότητα να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τόσο συμβατικές όσο και μη συμβατικές μεθόδους με ευέλικτο τρόπο για την επίτευξη των στόχων τους. Δεύτερη υποσημείωση. Όσον αφορά την ΕΕ, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης υποστηρίζει ότι «οι υβριδικές εκστρατείες χαρακτηρίζονται από τον πολυδιάστατο χαρακτήρα τους, που περιλαμβάνουν τόσο καταναγκαστικές όσο και ανατρεπτικές ενέργειες, χρησιμοποιώντας συμβατικά και μη συμβατικά εργαλεία και τακτικές». Δημιουργούνται σκόπιμα για να είναι άπιαστα ή μη ανιχνεύσιμα. Αυτές οι απειλές εκμεταλλεύονται συγκεκριμένα κρίσιμες αδυναμίες και στοχεύουν να προκαλέσουν αταξία και να εμποδίσουν την άμεση και αποτελεσματική λήψη αποφάσεων (Galinek et al., 2019; Bazarkina, 2022). Ωστόσο, αντί να προσπαθούν να δώσουν έναν οριστικό ορισμό των υβριδικών απειλών, κάτι που είναι αδύνατο λόγω της διαφορετικής φύσης τους σε κάθε περίπτωση, τόσο το NATO όσο και η ΕΕ υποστηρίζουν την ιδέα χαρακτηρισμού αυτών των απειλών και τη σύνταξη μιας λίστας με τα ευρύτερα χαρακτηριστικά τους. Επομένως, ο ορισμός τους υπόκειται σε διάφορες ερμηνείες.

2.3.2 Εξέλιξη του Υβριδικού Πολέμου

Η ανάπτυξη υβριδικών κινδύνων είναι μια περίπλοκη και συνεχώς μεταβαλλόμενη διαδικασία που έχει επηρεαστεί από τις εξελίξεις στην τεχνολογία, τη γεωπολιτική και τα κοινωνικά πλαίσια. Οι υβριδικές απειλές περιλαμβάνουν μια συγχώνευση παραδοσιακών και μη παραδοσιακών τακτικών, που συνήθως ενσωματώνουν στρατιωτικά, πολιτικά, οικονομικά, πληροφοριακά στοιχεία και στοιχεία στον κυβερνοχώρο. Η έννοια έχει υποστεί μια μεταμόρφωση με την πάροδο του χρόνου, αντικατοπτρίζοντας τη δυναμική φύση των συγκρούσεων και των ανησυχιών για την ασφάλεια. Παρακάτω παρατίθενται διάφορα βασικά στάδια στην ανάπτυξη υβριδικών απειλών (Davis, 2015; Hartmann, 2017; Hoffman, 2009):

Η εποχή του Ψυχρού Πολέμου, που διήρκεσε από το 1947 έως το 1991: Ο Ψυχρός Πόλεμος ορίστηκε από τον ιδεολογικό και γεωπολιτικό ανταγωνισμό μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Εν μέσω της ύπαρξης συμβατικών στρατιωτικών κινδύνων, και οι δύο υπερδυνάμεις συμμετείχαν ενεργά σε πολέμους αντιπροσώπων, κατασκοπεία και πόλεμο πληροφοριών. Ο Ψυχρός Πόλεμος δημιούργησε τις βάσεις για τη χρήση μη συμβατικών μεθόδων για την επίτευξη στρατηγικών στόχων.

Η περίοδος που ακολούθησε τον Ψυχρό Πόλεμο, από το 1991 έως το 2001, υπήρξε μάρτυρας μιας μεταμόρφωσης στον χαρακτήρα της μάχης. Οι μη κρατικοί παράγοντες έγιναν πιο εξέχοντες και οι πόλεμοι περιλάμβαναν όλο και περισσότερο ακανόνιστους πολέμους, τρομοκρατία και εξεγέρσεις. Ο Πόλεμος του Κόλπου το 1991 απέδειξε την ενσωμάτωση του πολέμου πληροφοριών σε συνδυασμό με τις παραδοσιακές στρατιωτικές επιχειρήσεις.

Εποχή μετά την 11η Σεπτεμβρίου (2001-2010): Οι επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου προκάλεσαν μια επαναξιολόγηση των τρωτών σημείων ασφαλείας. Η εμφάνιση της διεθνούς τρομοκρατίας και η αυξανόμενη επικράτηση ασύμμετρων τεχνικών, όπως οι κυβερνοεπιθέσεις, έχουν υπογραμμίσει την ανάγκη για μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση των ανησυχιών για την ασφάλεια. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι υβριδικές απειλές συχνά περιλάμβαναν ένα μείγμα τρομοκρατίας, κυβερνοπολέμου και αντισυμβατικών μεθόδων (Davis, 2015; Hartmann, 2017; Hoffman, 2009).

Η εμφάνιση του κυβερνοπολέμου τη δεκαετία του 2010: Στη δεκαετία του 2010, υπήρξε μια αξιοσημείωτη άνοδος στη χρήση των δυνατοτήτων στον κυβερνοχώρο ως στοιχείο της υβριδικής στρατηγικής. Τόσο οι κυβερνητικές όσο και οι μη κυβερνητικές οντότητες άρχισαν να χρησιμοποιούν τις δυνατότητες στον κυβερνοχώρο για να επιτύχουν πολιτικούς, οικονομικούς και στρατιωτικούς στόχους. Τα περιστατικά περιλαμβάνουν κυβερνητικές επιθέσεις στον κυβερνοχώρο κατά ζωτικής σημασίας υποδομής και στρατηγικές προσπάθειες χειραγώγησης του δημόσιου αισθήματος.

Παρόν Περιβάλλον (δεκαετία 2020 και μετά): Οι υβριδικές απειλές αλλάζουν πάντα στη σύγχρονη εποχή. Η ενοποίηση παραδοσιακών και μη παραδοσιακών προσεγγίσεων, μαζί με την πρόοδο στην τεχνολογία, την τεχνητή νοημοσύνη και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, έχουν δημιουργήσει νέα εμπόδια. Διάφορες οντότητες, τόσο κυβερνητικές όσο και μη, εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες στα διασυνδεδεμένα συστήματα, χρησιμοποιώντας τακτικές όπως η διάδοση ψευδών πληροφοριών, η άσκηση οικονομικής πίεσης και οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους.

Οι Λειτουργίες πολλαπλών τομέων αναφέρονται στη σύγχρονη ανάπτυξη υβριδικών απειλών, οι οποίες συχνά συνεπάγονται την ενοποίηση δυνατοτήτων σε πολλούς τομείς όπως η ξηρά, ο αέρας, η θάλασσα, το διάστημα και ο κυβερνοχώρος. Αυτή η

στρατηγική στοχεύει στην αξιοποίηση των τρωτών σημείων σε διάφορους τομείς ταυτόχρονα, θέτοντας ως εκ τούτου μεγαλύτερη πρόκληση για τα συμβατικά αμυντικά συστήματα να δώσουν μια αποτελεσματική απάντηση (Davis, 2015; Hartmann, 2017; Hoffman, 2009).

Τακτικές Γκρίζας Ζώνης: Οι υβριδικές απειλές χρησιμοποιούν συχνά στρατηγικές εντός της «γκρίζας ζώνης», όπου οι ενέργειές τους παραμένουν κάτω από το επίπεδο της απροκάλυπτης σύγκρουσης. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στους παίκτες να επιδιώξουν τους στόχους τους με αβεβαιότητα, καθιστώντας τη διαδικασία αναγνώρισης δύσκολη και περιπλέκοντας τις προσπάθειες ανταπόκρισης.

Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι η πρόοδος των υβριδικών απειλών είναι συνεχής και οι προσεχείς εξελίξεις πιθανότατα θα επηρεαστούν από την ανάπτυξη της τεχνολογίας, τα γεωπολιτικά γεγονότα και τις προσαρμογές στο παγκόσμιο περιβάλλον ασφάλειας. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, είναι απαραίτητο να εφαρμοστεί μια ολοκληρωμένη και ευέλικτη προσέγγιση που να ξεπερνά τις συμβατικές στρατιωτικές τεχνικές. Η διπλωματία, τα οικονομικά μέτρα, η κυβερνοασφάλεια και η ανθεκτικότητα στις πληροφορίες είναι βασικά στοιχεία για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών (Davis, 2015; Hartmann, 2017; Hoffman, 2009).

2.3.3 Χαρακτηριστικά

Αναμφίβολα, είναι εξαιρετικά δύσκολο να επιτευχθεί συναίνεση μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων σχετικά με έναν παγκοσμίως αναγνωρισμένο ορισμό των υβριδικών κινδύνων (Winja, 2021). Ωστόσο, είναι σημαντικό να έχουμε μια βασική κατανόηση των ιδιοτήτων τους. Οι υβριδικές απειλές περιλαμβάνουν μια σειρά από έννοιες, όπως ασυμμετρία, πολυμορφισμός, ανισότητα, αβεβαιότητα, κλιμάκωση, προσαρμοστικότητα, πολυδιάστατη, ύπουλη, μη ανιχνευσιμότητα, σταδιακή, προσβλητικότητα, απόκρυψη, μυστικότητα, ασάφεια, ομορτισμός, απροσδιοριστία, χειραγώγηση, δυσλειτουργία Η παραπληροφόρηση, η παρανομία, ο σφετερισμός και ο αμοραλισμός, μεταξύ άλλων παραγόντων. Αυτός ο κατάλογος κριτηρίων δείχνει ότι οι υβριδικές απειλές αποτελούνται από έναν συνδυασμό κατάφωρα παράνομων ενεργειών και πιο πεζών, ανήθικων συμπεριφορών και δραστηριοτήτων. Αντίθετα, η προαναφερθείσα περιεκτική λίστα υποδηλώνει ότι οι υβριδικές απειλές περιλαμβάνουν κάθε σκόπιμη ενέργεια, είτε ξεκινά από κρατικό

είτε μη κρατικό παράγοντα, με σκοπό την αποσταθεροποίηση μιας συγκεκριμένης κοινωνίας.

Οι υβριδικές απειλές περιλαμβάνουν μια σειρά ενεργειών, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών ελιγμών, εκστρατειών (παραπληροφόρησης) και παρεμβάσεων στους τομείς του κυβερνοχώρου, του στρατού, της οικονομίας και της κοινωνίας. Επιπλέον, ενώ οι κίνδυνοι που βασίζονται στον κυβερνοχώρο είναι αμφιλεγόμενοι, αποτελούν μόνο μια πτυχή των διαφόρων τομέων στους οποίους ενδέχεται να προκύψουν υβριδικές απειλές. Τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται στη γκρίζα ζώνη περιλαμβάνουν διάφορα στοιχεία όπως υπολογιστές, συνοριακές πύλες, παραπληροφόρηση, μη επανδρωμένα εναέρια οχήματα, αγροκτήματα κυβερνοτρολ, ραδιοφωνικούς σταθμούς, αεροσκάφη ή πλοία με κυβερνήτη και μπαλόνια επιτήρησης που εισβάλλουν σε ξένο εναέριο χώρο πέρα από τη νόμιμη δικαιοδοσία τους. Μια μη ολοκληρωμένη συλλογή υβριδικών απειλών περιλαμβάνει επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, τρομοκρατία, οργανωμένο έγκλημα, διακίνηση ναρκωτικών, μεταναστευτικά κινήματα, οικονομικό ή οικονομικό πόλεμο, εκμετάλλευση των μέσων ενημέρωσης και την εφαρμογή κρυφών ψυχολογικών επιχειρήσεων. Οι πιο πρόσφατες εκδόσεις των καταλόγων υβριδικών απειλών περιλαμβάνουν μια σειρά διασυνδεδεμένων κινδύνων στους τομείς της πολιτικής, της οικονομίας, της τεχνολογίας, της κοινωνίας, της πληροφορίας, του δικαίου, της διπλωματίας, της επιστήμης και των στρατιωτικών υποθέσεων (Galán, 2018). Επί του παρόντος, κάθε μορφή κινδύνου έχει την ικανότητα να μετατρέπεται σε υβριδική απειλή λόγω του εγγενούς χαρακτηριστικού αυτών των κινδύνων να αναπτύσσεται και να αλλάζει συνεχώς. Η μόνη εξαίρεση σε αυτό το σενάριο είναι πιθανώς η περίπτωση μιας απειλής που αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο μιας επίσημα δηλωμένης σύγκρουσης, οπότε η προσέγγιση ή η επιχείρηση δεν μπορεί να θεωρηθεί υβριδική.

Το Κέντρο Αριστείας για την Αντιμετώπιση Υβριδικών Απειλών και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχουν εντοπίσει διάφορους τομείς ευπάθειας, όπως υποδομές, χώροι στον κυβερνοχώρο, οικονομία, άμυνα, νοημοσύνη, νομικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί τομείς, χώρος, κατανομημένα (παραπληροφόρηση) και κοινό διοικήσεις (Com & Hybrid, 2021). Αξίζει να αναφερθεί ότι ορισμένες επιχειρήσεις που αναφέρθηκαν νωρίτερα, όπως οι ηχητικές επιθέσεις σε Αμερικανούς διπλωματικούς πράκτορες στην Κούβα (ABC, 2021), θα μπορούσαν να εκληφθούν ως απλά «περιστατικά». Ομοίως, η σκόπιμη κινητοποίηση παράτυπων μεταναστών από την κυβέρνηση μπορεί να

θεωρηθεί ως κατάφωρη εκμετάλλευση των μεταναστών για πολιτικούς σκοπούς. Στις περιπτώσεις του τελευταίου περιλαμβάνονται τα περιστατικά που συνέβησαν τον Μάιο του 2021 στα σύνορα μεταξύ Μαρόκου και Ισπανίας, καθώς και στα σύνορα μεταξύ Λευκορωσίας και Λιθουανίας τον Ιούνιο του 2021. Αυτοί οι μετανάστες έχουν χαρακτηριστεί υποτιμητικά ως «ανθρώπινες σφαίρες» ή οι ενέργειές τους έχουν χαρακτηριστεί περιγράφεται ως «μεταναστευτική διπλωματία» (Mestre, 2021). Ωστόσο, αυτή η προσέγγιση μπορεί επίσης να κατηγοριοποιηθεί ως σημαντική παραβίαση των εδαφικών συνόρων (Kotoulas & Puszta, 2020; Ploumis, 2021).

Επιπλέον, ορισμένες νόμιμες δραστηριότητες, όπως η υπεράσπιση της αυτοδιάθεσης ενός εδάφους, η προστασία πολιτών σε ξένες χώρες, η πραγματοποίηση σημαντικών επενδύσεων σε ένα συγκεκριμένο ξένο έθνος, η διεκδίκηση της κυριαρχίας σε ένα τεχνητό νησί ή η απόδοση ιθαγένειας σε συγκεκριμένα άτομα, δεν είναι εγγενώς παράνομη. Ωστόσο, ορισμένα από τα αποτελέσματα αυτών των δραστηριοτήτων μπορεί να θεωρηθούν παράνομα (Hickman et al., 2018). Αυτές οι επιπτώσεις μπορεί να συνεπάγονται την αναγνώριση ενός νέου κράτους σε μια επικράτεια που είναι ήδη συστατικό ενός καθιερωμένου κράτους ή την ενσωμάτωση μιας επικράτειας. Μια άλλη πολύ αποτελεσματική υβριδική στρατηγική είναι ο πλήρης έλεγχος των οικονομικών υποθέσεων ενός ξένου έθνους. Θα πρέπει επίσης να αναγνωριστεί η πράξη της μονομερούς επέκτασης των θαλάσσιων συνόρων, κατά παράβαση της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1982 για το Δίκαιο της Θάλασσας και της αρχής της ακεραιότητας των συνόρων. Αυτό συνεπάγεται μια μέθοδο επαναξιολόγησης ιστορικών γεγονότων προκειμένου να δημιουργηθεί μια νέα ιστορία, η οποία χρησιμοποιείται για την αναθεώρηση των σχολαστικά διατυπωμένων παγκόσμιων κανονισμών που θεσπίστηκαν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το τελευταίο αναφέρεται στη εργαλειακή χρήση του δικαίου, η οποία περιλαμβάνει σκόπιμη τροποποίηση νομικών παραδειγμάτων για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου σκοπού. Οι ριζοσπάστες συχνά χρησιμοποιούν το την τακτική της κατάχρησης των νομικών διαδικασιών ως μέσο για την καταστολή κρίσιμων δημόσιων συζητήσεων που αφορούν τις ομάδες τους. Αυτή η χειραγώγηση χρησιμεύει ως ισχυρό εργαλείο για τη διάδοση ψευδών πληροφοριών σε μεγάλη κλίμακα, όπως φαίνεται στην περίπτωση ορισμένων εξτρεμιστικών ισλαμικών δυνάμεων. Αυτό το φαινόμενο μπορεί να προκαλέσει μια ισχυρή και επιζήμια μείωση της θερμοκρασίας του

δημόσιου λόγου εντός των δημοκρατικών εθνών (Lahmann, 2022). Πρόσφατες ενέργειες υβριδικής απειλής έχουν εντοπιστεί στην Ουκρανία, τόσο κατά την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 όσο και μετά τη ρωσική εισβολή. Αυτή η μάχη περιλαμβάνει σύγχρονες στρατηγικές όπως η διάδοση της προπαγάνδας, οι φυσικές επιθέσεις και η κατασκοπεία (Kong & Marler, 2022).

2.3.4 Τρόποι Αντιμετώπισης

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, είναι απαραίτητο να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη και ευέλικτη στρατηγική που υπερβαίνει τα συμβατικά πλαίσια ασφαλείας. Οι υβριδικές απειλές στο σύγχρονο πλαίσιο περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα στρατηγικών που συνδυάζουν τόσο παραδοσιακές όσο και μη παραδοσιακές προσεγγίσεις σε διάφορους τομείς. Αυτές οι απειλές συχνά συνεπάγονται τόσο κυβερνητικές όσο και μη κυβερνητικές οντότητες που χρησιμοποιούν πολιτικά, οικονομικά, στρατιωτικά, κυβερνο-και πληροφοριακά μέσα για την επίτευξη των στρατηγικών τους στόχων. Η ανάπτυξη των υβριδικών απειλών είναι αποτέλεσμα της προόδου της τεχνολογίας, των αλλαγών στη γεωπολιτική και των αλλαγών στις κοινωνικές δομές. Αυτό απαιτεί την ανάγκη για αντίμετρα που να είναι προσαρμόσιμα και ολοκληρωμένα (Bertolini et al., 2023; Taneski & Kirkova, 2018; Linkov et al., 2019).

Ένα ουσιαστικό στοιχείο για την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών είναι η απαίτηση για ένα ισχυρό και ολοκληρωμένο πλαίσιο ασφάλειας στον κυβερνοχώρο. Με την πρόοδο της τεχνολογίας, η σημασία των δυνατοτήτων στον κυβερνοχώρο στις υβριδικές στρατηγικές αυξάνεται. Η ενίσχυση των πρωτοκόλλων κυβερνοασφάλειας είναι ζωτικής σημασίας για τη διαφύλαξη κρίσιμων υποδομών, κυβερνητικών συστημάτων και δικτύων του ιδιωτικού τομέα από επιθέσεις στον κυβερνοχώρο. Αυτό συνεπάγεται τη δημιουργία εξελιγμένων αμυντικών μηχανισμών, τη συνεχή επιτήρηση των δικτύων και την παγκόσμια συνεργασία για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις απειλές και την από κοινού αντιμετώπιση των κινδύνων στον κυβερνοχώρο (Bertolini et al., 2023; Taneski & Kirkova, 2018; Linkov et al., 2019).

Η ανθεκτικότητα των πληροφοριών είναι ένα κρίσιμο στοιχείο για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών. Μέσα σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από τη διάδοση παραπλανητικών πληροφοριών και την

προκατειλημμένη πειθώ, είναι υψίστης σημασίας να έχουμε την ικανότητα να αντέχουμε και να αντιμετωπίζουμε ψευδείς λογαριασμούς. Κάποιος μπορεί να το επιτύχει εφαρμόζοντας προγράμματα παιδείας στα μέσα επικοινωνίας, καλλιεργώντας ικανότητες κριτικής σκέψης και καταρρίπτοντας τα ψέματα. Επιπλέον, είναι επιτακτική ανάγκη να προωθηθεί η συνεργασία μεταξύ των κυβερνήσεων, του εταιρικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών προκειμένου να καταπολεμηθούν αποτελεσματικά οι επιχειρήσεις παραπληροφόρησης και να προωθηθεί η διάδοση πραγματικών πληροφοριών (Bertolini et al., 2023; Taneski & Kirkova, 2018; Linkov et al., 2019).

Η διπλωματία είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών. Τα διπλωματικά κανάλια χρησιμεύουν ως μέσα για την επίλυση συγκρούσεων, μειώνοντας έτσι την πιθανότητα κλιμάκωσης σε απροκάλυπτες εχθροπραξίες. Η συμμετοχή σε παγκόσμιες συζητήσεις δίνει τη δυνατότητα στις χώρες να επιλύσουν παράπονα, να δημιουργήσουν εμπιστοσύνη και να δημιουργήσουν συνεργασίες. Είναι σημαντικό να επεκταθούν οι διπλωματικές πρωτοβουλίες ώστε να συμπεριλάβουν τη θέσπιση προτύπων και κανονισμών για τη συμπεριφορά στον ψηφιακό χώρο, την πρόληψη επιβλαβών ενεργειών και την προώθηση της παγκόσμιας συνεργασίας (Bertolini et al., 2023; Taneski & Kirkova, 2018; Linkov et al., 2019).

Οι κυρώσεις και άλλες οικονομικές ενέργειες είναι αποτελεσματικά μέσα για την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών. Οι συγκεκριμένες οικονομικές κυρώσεις μπορούν να βλάψουν τα χρηματοπιστωτικά δίκτυα που παρέχουν υποστήριξη σε επιβλαβή άτομα, περιορίζοντας έτσι την ικανότητά τους να εκτελούν υβριδικές μεθόδους. Οι συλλογικές προσπάθειες μεταξύ χωρών και παγκόσμιων ιδρυμάτων είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των οικονομικών πολιτικών, την πρόληψη ανεπιθύμητων αποτελεσμάτων και τη μείωση πιθανών κενών (Bertolini et al., 2023; Taneski & Kirkova, 2018; Linkov et al., 2019).

Η ενσωμάτωση στρατιωτικών ενεργειών στη συνολική στρατηγική είναι απαραίτητη, αλλά θα πρέπει να συντονίζονται αρμονικά με άλλες συνιστώσες. Μια πολυδιάστατη στρατηγική είναι απαραίτητη, η οποία περιλαμβάνει επίγειους, εναέριους, θαλάσσιους, ουράνιους και εικονικούς τομείς. Η βελτίωση των δεξιοτήτων πληροφοριών είναι υψίστης σημασίας σε αυτήν την κατάσταση, καθώς επιτρέπει τον έγκαιρο εντοπισμό και την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών. Το στρατιωτικό

στοιχείο δεν πρέπει να διαχωρίζεται. Αντίθετα, θα πρέπει να συμπληρώνει τις διπλωματικές, οικονομικές και ενημερωτικές προσπάθειες για τη δημιουργία μιας ολιστικής και ενιαίας απάντησης.

Η δημιουργία συμμαχιών και εταιρικών σχέσεων είναι ένα κρίσιμο στοιχείο για την αντιμετώπιση υβριδικών απειλών. Οι συλλογικές προσπάθειες τόσο σε περιφερειακή όσο και σε διεθνή κλίμακα ενισχύουν τη συλλογική ικανότητα να ανταποκρίνεται αποτελεσματικά. Η δημιουργία εταιρικών σχέσεων που βασίζονται σε κοινές αρχές και στόχους ενισχύει την ικανότητα αποτροπής υβριδικών στρατηγικών, καθώς ένας συνεκτικός συνασπισμός θέτει ένα πιο τρομερό εμπόδιο στους πιθανούς επιτιθέμενους (Bertolini et al., 2023; Taneski & Kirkova, 2018; Linkov et al., 2019).

Η θέσπιση κανόνων και κανονισμών συμπεριφοράς στον ψηφιακό τομέα είναι ζωτικής σημασίας για την πρόληψη και τη μείωση των επιπτώσεων των υβριδικών απειλών. Η διατύπωση διεθνών συνθηκών που οριοθετούν την επιτρεπτή συμπεριφορά στο βασίλειο του κυβερνοχώρου συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός πιο προβλέψιμου περιβάλλοντος. Αυτό περιλαμβάνει κανονισμούς που σχετίζονται με τη διαδικτυακή δραστηριότητα που χρηματοδοτείται από το κράτος, τη διασφάλιση της βασικής υποδομής και την απαγόρευση συγκεκριμένων ενεργειών στον κυβερνοχώρο.

Τέλος, η ικανότητα προσαρμογής και συνεργασίας μεταξύ των κυβερνητικών υπηρεσιών, του εμπορικού τομέα και της κοινωνίας των πολιτών είναι κρίσιμα συστατικά μιας επιτυχημένης απάντησης. Οι υβριδικές απειλές αξιοποιούν τις αδυναμίες σε πολλούς τομείς και απαιτείται μια συγχρονισμένη προσπάθεια για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των δυσκολιών με ολοκληρωμένο τρόπο. Οι συνεργασίες δημόσιου και ιδιωτικού τομέα ενισχύουν την ανταλλαγή πληροφοριών, ενισχύουν την τεχνική πρόοδο και ενισχύουν τη συνολική ικανότητα κοινότητες για να αντέξουν τις υβριδικές τακτικές (Bertolini et al., 2023; Taneski & Kirkova, 2018; Linkov et al., 2019).

2.4 Κυβερνοαπειλές

Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από την επικράτηση της δικτυωμένης τεχνολογίας και της ψηφιακής προόδου, η κλιμάκωση των απειλών στον κυβερνοχώρο έχει αναδειχθεί ως σταθερό και καθολικό εμπόδιο για άτομα, επιχειρήσεις και κυβερνήσεις. Αυτό το κρυφό πεδίο μάχης, όπου τα όρια είναι αδιάκριτα και ο

αντίπαλος είναι δύσκολο να εντοπιστεί, παρουσιάζει πολυάριθμους κινδύνους που ξεπερνούν τα γεωγραφικά όρια. Η απόκτηση συνολικής κατανόησης των πολύπλοκων χαρακτηριστικών των απειλών στον κυβερνοχώρο είναι απαραίτητη για την προώθηση ενός ισχυρού ψηφιακού περιβάλλοντος (Ghelani, 2022; Bécue, Praça & Gama, 2021; Conti, Dargahi & Dehghantanha, 2018; Assenza et al., 2020).

Το κακόβουλο λογισμικό είναι ένας συνεχώς μεταβαλλόμενος και εμφανής κίνδυνος στον τομέα της κυβερνοασφάλειας. Το κακόβουλο λογισμικό, που χαρακτηρίζεται από την πρόθεσή του να προκαλέσει βλάβη ή να εκμεταλλευτεί τρωτά σημεία, εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, συμπεριλαμβανομένων ιών, ιού τύπου worm, trojans και ransomware. Αυτά τα ψηφιακά παράσιτα εισέρχονται σε συστήματα υπολογιστών, υπονομεύουν την ακρίβεια και την αξιοπιστία των δεδομένων και συχνά απαιτούν πληρωμές λύτρων, αφήνοντας τα θύματα να παλεύουν με τις συνέπειες μιας εικονικής κατάστασης ομηρίας. Με την πρόοδο της τεχνολογίας, η πολυπλοκότητα του κακόβουλου λογισμικού αυξάνεται επίσης, θέτοντας μια συνεχή πρόκληση για τη διατήρηση ενός ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος.

Το ηλεκτρονικό ψάρεμα, μια παραπλανητική τακτική που χειραγωγεί τους χρήστες ώστε να αποκαλύψουν εμπιστευτικές πληροφορίες, εξακολουθεί να είναι ένας ευρέως διαδεδομένος κίνδυνος στον κυβερνοχώρο. Οι εισβολείς χρησιμοποιούν παραπλανητικές τακτικές, όπως δόλια μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, μηνύματα ή ιστότοπους για να πλαστογραφήσουν αξιόπιστες επιχειρήσεις, εξαπατώντας έτσι τους χρήστες να αποκαλύψουν τα διαπιστευτήρια σύνδεσής τους, οικονομικά στοιχεία ή άλλες προσωπικές πληροφορίες. Αυτή η στρατηγική χειραγώγησης εκμεταλλεύεται την ανθρώπινη ευαισθησία, υπογραμμίζοντας τη σημασία της συνείδησης και της διδασκαλίας των χρηστών στη μάχη κατά του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο (Ghelani, 2022; Bécue, Praça & Gama, 2021; Conti, Dargahi & Dehghantanha, 2018; Assenza et al., 2020).

Ο πολλαπλασιασμός των συσκευών στην εποχή του Διαδικτύου των Πραγμάτων (IoT) φέρνει στο προσκήνιο μια νέα πτυχή των κινδύνων στον κυβερνοχώρο. Η ευρεία υιοθέτηση ευφυών gadgets, που κυμαίνονται από θερμοστάτες έως ψυγεία, αυξάνει την ευπάθεια σε κυβερνοεπιθέσεις, καθώς προσφέρει στους εισβολείς πολυάριθμες πιθανές θύρες πρόσβασης. Τα τρωτά σημεία στα πρωτόκολλα ασφαλείας του IoT μπορούν να οδηγήσουν σε παράνομη είσοδο, παραβιάσεις

δεδομένων και ακόμη και σε κίνδυνο βασικής υποδομής. Η διασφάλιση της ασφάλειας του περιβάλλοντος Internet of Things (IoT) απαιτεί μια συλλογική προσπάθεια που περιλαμβάνει κατασκευαστές, προγραμματιστές και καταναλωτές.

Με την αυξανόμενη εξάρτηση του ψηφιακού κόσμου από το cloud computing, η ασφάλεια των υπηρεσιών που βασίζονται σε cloud γίνεται κρίσιμο πρόβλημα. Οι πλατφόρμες cloud, παρά την επεκτασιμότητα και την απλότητά τους, είναι επίσης ιδιαίτερα ελκυστικές για τους εγκληματίες του κυβερνοχώρου. Οι παραβιάσεις της ασφάλειας του cloud μπορεί να οδηγήσουν σε αποκάλυψη εμπιστευτικών πληροφοριών, κλοπή πνευματικής ιδιοκτησίας και διακοπές στην υπηρεσία. Τόσο οι πάροχοι υπηρεσιών όσο και οι χρήστες μοιράζονται την ευθύνη για τη διασφάλιση της ασφάλειας του cloud. Αυτό τονίζει τη σημασία της εφαρμογής ισχυρής κρυπτογράφησης, ορίων πρόσβασης και συνεχούς παρακολούθησης (Ghelani, 2022; Bécue, Praça & Gama, 2021; Conti, Dargahi & Dehghantanha, 2018; Assenza et al., 2020).

Ο βαθύς και σκοτεινός ιστός φιλοξενεί ένα ακμάζον οικοσύστημα εγκληματιών του κυβερνοχώρου, που αντιπροσωπεύουν την κρυφή και παράνομη πλευρά του Διαδικτύου. Αυτές οι κρυφές περιοχές επιτρέπουν το εμπόριο παράνομων εμπορευμάτων, υπηρεσιών και πληροφοριών, δημιουργώντας ένα καταφύγιο για χάκερ, απατεώνες και άλλα κακόβουλα άτομα. Η χρήση κρυπτονομισμάτων ενισχύει τη δυσκολία παρακολούθησης και σύλληψης εγκληματιών στον κυβερνοχώρο λόγω της ανωνυμίας που παρέχουν, αποτελώντας ένα σημαντικό εμπόδιο για τις οργανώσεις επιβολής του νόμου παγκοσμίως.

Οι κρατικές επιθέσεις στον κυβερνοχώρο εισάγουν μια γεωπολιτική πτυχή στο συνεχώς αυξανόμενο τοπίο κινδύνου. Οι χώρες συμμετέχουν σε κατασκοπεία στον κυβερνοχώρο, σαμποτάζ και πόλεμο, χρησιμοποιώντας εξελιγμένες μεθόδους για να υπονομεύσουν την ασφάλεια και την ανεξαρτησία των αντίπαλων εθνών. Η σύγκλιση της συμβατικής μάχης και του κυβερνοπολέμου προκαλεί ηθικές και νομικές ανησυχίες, καθιστώντας αναγκαία την παγκόσμια συνεργασία για τον καθορισμό προτύπων και κανόνων στον ψηφιακό χώρο (Ghelani, 2022; Bécue, Praça & Gama, 2021; Conti, Dargahi & Dehghantanha, 2018; Assenza et al., 2020).

Η έλευση της τεχνητής νοημοσύνης (AI) και της μηχανικής μάθησης επιφέρει τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα στον τομέα της ασφάλειας στον

κυβερνοχώρο. Αν και αυτές οι τεχνολογίες παρέχουν δημιουργικές λύσεις για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, εξοπλίζουν επίσης τους επιτιθέμενους με νέα εργαλεία αυτοματισμού και φοροδιαφυγής. Οι επιθέσεις με τεχνητή νοημοσύνη έχουν τη δυνατότητα να αποκτούν γνώση και να προσαρμόζουν τις στρατηγικές τους σε πραγματικό χρόνο, θέτοντας μια πρόκληση στους παραδοσιακούς αμυντικούς μηχανισμούς και απαιτώντας τη δημιουργία προηγμένων μέτρων ασφαλείας που βασίζονται σε AI.

Οι κίνδυνοι στον κυβερνοχώρο έχουν επιπτώσεις που υπερβαίνουν τον ψηφιακό τομέα, καθώς μπορούν επίσης να βλάψουν τον φυσικό κόσμο μέσω της εμφάνισης κυβερνο-φυσικών επιθέσεων. Οι μέθοδοι του κυβερνοχώρου αποτελούν απειλή για κρίσιμες υποδομές, όπως τα δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας, τα δίκτυα μεταφορών και τις εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης, καθώς μπορούν να χειραγωγηθούν ή να απενεργοποιηθούν. Οι πιθανές συνέπειες τέτοιων επιθέσεων υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα ανάπτυξης αυστηρών διασφαλίσεων κυβερνοασφάλειας για την προστασία ζωτικών υπηρεσιών (Ghelani, 2022; Bécue, Praça & Gama, 2021; Conti, Dargahi & Dehghantanha, 2018; Assenza et al., 2020).

2.5 Τεχνητή Νοημοσύνη

Η Τεχνητή Νοημοσύνη (AI) είναι ένας επαναστατικός κλάδος που στοχεύει στην ανάπτυξη ευφύων οντοτήτων ικανών να μιμούνται τις ανθρώπινες γνωστικές ικανότητες. Περιλαμβάνει μια μεγάλη ποικιλία μεθόδων και τεχνολογιών που επιτρέπουν στις μηχανές να κατανοούν, να σκέφτονται, να αποκτούν γνώση και να εμπλακούν με το περιβάλλον τους. Η εξέλιξη της τεχνητής νοημοσύνης χαρακτηρίζεται από σημαντικά επιτεύγματα, ξεκινώντας από τα αρχικά συστήματα που βασίζονται σε κανόνες και προχωρώντας σε σύγχρονες μεθοδολογίες μηχανικής μάθησης (Wang et al., 2023; Confalonieri et al., 2021; Ansari et al., 2022).

Ο θεμελιώδης στόχος της τεχνητής νοημοσύνης είναι να εξοπλίσει τα ρομπότ με την ικανότητα να κατανοούν και να αντιδρούν σε περίπλοκες εισόδους. Αυτό συνεπάγεται τη χρήση αλγορίθμων και υπολογιστικών μοντέλων για την αναπαραγωγή γνωστικών λειτουργιών, συμπεριλαμβανομένης της αντίληψης, της σκέψης, της επίλυσης προβλημάτων και της λήψης αποφάσεων. Τα αρχικά συστήματα τεχνητής νοημοσύνης, τα οποία εξαρτιόνταν από ρητό προγραμματισμό και λογική βασισμένη σε κανόνες, αντιμετώπισαν δυσκολίες στη διαχείριση της

εγγενούς ασάφειας και της ποικιλίας των πραγματικών καταστάσεων (Wang et al., 2023; Confalonieri et al., 2021; Ansari et al., 2022).

Η μηχανική μάθηση έχει μεταμορφώσει θεμελιωδώς τον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης. Οι αλγόριθμοι μηχανικής μάθησης διευκολύνουν τα συστήματα στην απόκτηση προτύπων και στην πραγματοποίηση προβλέψεων από δεδομένα, αντί να εξαρτώνται από προκαθορισμένους κανόνες. Η εποπτευόμενη μάθηση συνεπάγεται τη διαδικασία εκπαίδευσης ενός μοντέλου χρησιμοποιώντας σύνολα δεδομένων που έχουν επισημανθεί, επιτρέποντας στο μοντέλο να κάνει γενικεύσεις με βάση τα παρεχόμενα παραδείγματα. Η μάθηση χωρίς επίβλεψη συνεπάγεται τη διαδικασία εξαγωγής μοτίβων από δεδομένα που δεν διαθέτουν ετικέτες, αποκαλύπτοντας έτσι κρυφές δομές. Η ενισχυτική μάθηση ενσωματώνει έναν μηχανισμό ανάδρασης που βασίζεται στην ανταμοιβή, επιτρέποντας στους πράκτορες να αποκτήσουν βέλτιστη συμπεριφορά εμπλέκοντας σε μια διαδικασία δοκιμής και λάθους (Wang et al., 2023; Confalonieri et al., 2021; Ansari et al., 2022).

Η βαθιά μάθηση, ένα είδος μηχανικής μάθησης, έχει γίνει πολύ γνωστή για την ικανότητά της να αποκτά αυτόνομα ιεραρχικές αναπαραστάσεις από δεδομένα. Τα νευρωνικά δίκτυα, τα οποία επηρεάζονται από την οργάνωση του ανθρώπινου εγκεφάλου, αποτελούνται από διασυνδεδεμένα στρώματα που εξάγουν σταδιακά χαρακτηριστικά. Αυτή η τεχνική έχει επιδείξει αξιοσημείωτη αποτελεσματικότητα σε εργασίες όπως η αναγνώριση εικόνων και ομιλίας, η επεξεργασία φυσικής γλώσσας και το παιχνίδι.

Η επεξεργασία φυσικής γλώσσας (NLP) είναι ένα βασικό συστατικό της τεχνητής νοημοσύνης (AI), που επιτρέπει την αποτελεσματική επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων και μηχανών. Οι αλγόριθμοι Επεξεργασίας Φυσικής Γλώσσας (NLP) εξετάζουν και κατανοούν την ανθρώπινη γλώσσα, δίνοντας τη δυνατότητα στις μηχανές να διαβάζουν, να ερμηνεύουν και να παράγουν κείμενο. Αυτές οι εφαρμογές περιλαμβάνουν chatbots, μετάφραση γλώσσας, ανάλυση συναισθημάτων και σύνοψη περιεχομένου (Wang et al., 2023; Confalonieri et al., 2021; Ansari et al., 2022).

Η τεχνητή νοημοσύνη επιδεικνύει εξαιρετική απόδοση στον τομέα της όρασης υπολογιστών, επιτρέποντας στις μηχανές να αναλύουν με ακρίβεια οπτικά δεδομένα. Οι κοινές εφαρμογές περιλαμβάνουν την αναγνώριση εικόνων, την ανίχνευση αντικειμένων και την αναγνώριση προσώπου. Τα οπτικά συστήματα που βασίζονται

σε τεχνητή νοημοσύνη χρησιμοποιούνται σε διάφορους τομείς, που κυμαίνονται από αυτοοδηγούμενα αυτοκίνητα έως ιατρικά διαγνωστικά.

Ο αντίκτυπος της τεχνητής νοημοσύνης υπερβαίνει συγκεκριμένες δραστηριότητες και επεκτείνεται στην αυτονομία συστημάτων σε υψηλότερο επίπεδο. Τα αυτόνομα συστήματα χρησιμοποιούν την τεχνητή νοημοσύνη για να κάνουν κρίσεις και να προσαρμόζονται σε δυναμικές συνθήκες χωρίς την ανάγκη ανθρώπινης συμμετοχής. Τα αυτόνομα οχήματα, τα drones και τα ρομποτικά συστήματα είναι αξιοσημείωτες περιπτώσεις που εξαρτώνται από αλγόριθμους τεχνητής νοημοσύνης για την πλοήγηση, την αποφυγή εμποδίων και τη λήψη αποφάσεων.

Η ανάπτυξη και η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης εξαρτώνται εγγενώς από ηθικούς λόγους. Τα ηθικά ζητήματα προκύπτουν από την παρουσία μεροληψίας στα δεδομένα εκπαίδευσης, την απουσία διαφάνειας και τις απρόβλεπτες επιπτώσεις. Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, είναι απαραίτητο να ενθαρρυνθεί η διεπιστημονική συνεργασία μεταξύ των επιστημόνων ηθικής, των υπευθύνων χάραξης πολιτικής και των τεχνολόγων (Wang et al., 2023; Confalonieri et al., 2021; Ansari et al., 2022).

Η εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης (AI) στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης έχει την ικανότητα να μεταμορφώσει ριζικά τους τομείς της διάγνωσης, του σχεδιασμού θεραπείας και της εξατομικευμένης ιατρικής. Τα μοντέλα μηχανικής μάθησης έχουν τη δυνατότητα να εξετάζουν εκτεταμένα σύνολα δεδομένων προκειμένου να ανιχνεύουν τάσεις και να κάνουν προβλέψεις σχετικά με τα αποτελέσματα των ασθενών. Ωστόσο, είναι επιτακτική ανάγκη να αντιμετωπιστούν ζητήματα που σχετίζονται με ανησυχίες σχετικά με το απόρρητο, την ασφάλεια των δεδομένων και την αναγκαιότητα για ολοκληρωμένα νομικά πλαίσια.

Ο αντίκτυπος της τεχνητής νοημοσύνης στις επιχειρήσεις είναι σημαντικός, καθώς βελτιώνει την αποτελεσματικότητα και τη λήψη αποφάσεων σε διάφορους κλάδους. Οι εφαρμογές τεχνητής νοημοσύνης παρέχουν σημαντικά πλεονεκτήματα στην προγνωστική ανάλυση, την πρόβλεψη ζήτησης και τη διαχείριση σχέσεων με τους πελάτες. Η αυτοματοποίηση επαναλαμβανόμενων διαδικασιών δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να αφιερώσουν την προσοχή τους σε πιο στρατηγικούς και καινοτόμους τομείς των ευθυνών τους.

Η ενοποίηση της τεχνητής νοημοσύνης με άλλες εκκολαπτόμενες τεχνολογίες, όπως το Internet of Things (IoT) και το blockchain, δημιουργεί ισχυρά οικοσυστήματα. Η τεχνητή νοημοσύνη (AI) μπορεί να βελτιώσει την απόδοση των δικτύων Internet of Things (IoT) παρέχοντας πολύτιμες πληροφορίες, ενώ η τεχνολογία blockchain εγγυάται την ακεραιότητα και την ασφάλεια των συναλλαγών δεδομένων με διαφανή τρόπο (Wang et al., 2023; Confalonieri et al., 2021; Ansari et al., 2022).

Παρά την πρόοδό της, η τεχνητή νοημοσύνη συναντά εμπόδια. Οι επίμονες ανησυχίες περιλαμβάνουν την επεξήγηση των μοντέλων τεχνητής νοημοσύνης, τη διασφάλιση της λογοδοσίας και την ελαχιστοποίηση της προκαταλήψεως. Η αποτελεσματική εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης απαιτεί τη συνεργασία των ερευνητών, των ενδιαφερόμενων μερών του κλάδου και των υπευθύνων χάραξης πολιτικής.

2.6 Επιχειρήσεις Στρατηγικών Επικοινωνιών

Οι Λειτουργίες Στρατηγικών Επικοινωνιών (SCO) είναι ένα ευέλικτο πεδίο που είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των στόχων της εταιρείας και τη διατήρηση της ευνοϊκής αντίληψης του κοινού. Σε μια κοινωνία που ορίζεται από την αδιάκοπη διάδοση πληροφοριών και την ψηφιακή διασυνδεσιμότητα, η ανάγκη καλής επικοινωνίας ενισχύεται. Η ουσία του SCO είναι να συγχρονίζει τις επικοινωνιακές προσπάθειες με τους οργανωτικούς στόχους. Αυτό συνεπάγεται τη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου επικοινωνίας που ενσωματώνει το όραμα, την αποστολή και τις αξίες του οργανισμού. Η υιοθέτηση μιας στρατηγικής μεθόδου εγγυάται ότι οι προσπάθειες επικοινωνίας είναι σκόπιμες, ενοποιημένες και συμβάλλουν στον τελικό θρίαμβο της εταιρείας (Zerfass et al., 2020; Heide et al., 2020; Van Ruler, 2020).

Ένα βασικό συστατικό του SCO είναι η κατανόηση του κοινού-στόχου. Η αποτελεσματική επικοινωνία απαιτεί τη βαθιά κατανόηση των διαφόρων ενδιαφερομένων με τους οποίους συνεργάζεται μια εταιρεία. Η προσαρμογή των επικοινωνιών ώστε να ευθυγραμμίζονται με συγκεκριμένο κοινό, όπως οι εργαζόμενοι, οι πελάτες, οι μέτοχοι ή η ευρύτερη κοινότητα, αυξάνει την πιθανότητα αποτελεσματικής επικοινωνίας. Αυτή η μέθοδος δίνει προτεραιότητα στις ανάγκες και τις προτιμήσεις του κοινού λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτιστικές λεπτότητες, τα γούστα και τα κανάλια επικοινωνίας που θα αποφέρουν τα καλύτερα αποτελέσματα για κάθε συγκεκριμένη ομάδα (Zerfass et al., 2020; Heide et al., 2020; Van Ruler, 2020).

Το περιβάλλον των μέσων ενημέρωσης έχει υποστεί ουσιαστικές αλλαγές τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω της εμφάνισης των ψηφιακών πλατφορμών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η SCO αναγνωρίζει τη σημασία της χρήσης μιας στρατηγικής πολλαπλών καναλιών για την αποτελεσματική αλληλεπίδραση με διάφορα κοινά. Χρησιμοποιώντας έναν έξυπνο συνδυασμό καναλιών επικοινωνίας, όπως παραδοσιακά δελτία τύπου, ενημερώσεις μέσων ενημέρωσης, καμπάνιες μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ο αντίκτυπος των μηνυμάτων μπορεί να μεγιστοποιηθεί. Η δυσκολία έγκειται στην επιλογή των κατάλληλων καναλιών για κάθε μήνυμα και στην προσαρμογή στη συνεχώς μεταβαλλόμενη φύση του τοπίου των μέσων.

Επιπλέον, η Στρατηγική Διαχείριση Κρίσεων (SCO) περιλαμβάνει το έργο της αποτελεσματικής αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης και της ελαχιστοποίησης των πιθανών κινδύνων. Οι οργανισμοί μπορεί να συναντήσουν απροσδόκητα εμπόδια που έχουν τη δυνατότητα να θέσουν σε κίνδυνο τη φήμη τους. Μια μέθοδος προληπτικής στρατηγικής επικοινωνίας και προσέγγισης (SCO) περιλαμβάνει την πρόβλεψη μελλοντικών προκλήσεων, τη διαμόρφωση στρατηγικών επικοινωνίας κρίσεων και την εφαρμογή πρωτοκόλλων για τη διασφάλιση της άμεσης και αποτελεσματικής απόκρισης. Σε περιόδους κρίσης, είναι απαραίτητο να είμαστε έγκαιροι και ανοιχτοί προκειμένου να διαχειριστούμε αποτελεσματικά την κατάσταση και να προστατεύσουμε τη φήμη των επιχειρήσεων. Η SCO εγγυάται ότι οι οργανισμοί μπορούν να πλοηγηθούν με επιτυχία σε δύσκολες περιόδους με ανθεκτικότητα και ελάχιστη βλάβη στη δημόσια εικόνα τους (Zerfass et al., 2020; Heide et al., 2020; Van Ruler, 2020).

Η εσωτερική συνιστώσα του SCO είναι εξίσου κρίσιμη. Η αποτελεσματική επικοινωνία μέσα σε μια εταιρεία καλλιεργεί ένα ευνοϊκό περιβάλλον εργασίας, ευθυγραμμίζει το προσωπικό με τους στόχους του οργανισμού και βελτιώνει τη συνολική αποτελεσματικότητα. Η SCO εφαρμόζει τακτικές εσωτερικής επικοινωνίας για να διασφαλίσει ότι οι εργαζόμενοι είναι καλά ενημερωμένοι, ενεργά εμπλεκόμενοι και παρακινημένοι. Μια ολοκληρωμένη στρατηγική εσωτερικής επικοινωνίας, που περιλαμβάνει τακτικά ενημερωτικά δελτία, συναντήσεις του δημαρχείου, πλατφόρμες ενδοδικτύου και εργαλεία ανατροφοδότησης των εργαζομένων, ενισχύει τη συνοχή της επιχείρησης.

Επιπλέον, η SCO δίνει μεγάλη έμφαση στη σημασία των δεδομένων και των αναλυτικών στοιχείων κατά την αξιολόγηση των επιπτώσεων των επικοινωνιακών προσπαθειών. Η αξιολόγηση βασικών δεικτών απόδοσης (KPIs) δίνει τη δυνατότητα στις επιχειρήσεις να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητα των πρωτοβουλιών τους και να εφαρμόσουν τροποποιήσεις που βασίζονται σε δεδομένα. Μια αποτελεσματική στρατηγική επικοινωνίας απαιτεί συνεχή αξιολόγηση και βελτίωση, η οποία περιλαμβάνει την παρακολούθηση της αλληλεπίδρασης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, την παρακολούθηση των επισκέψεων σε ιστότοπους και την αξιολόγηση των ευρημάτων της έρευνας (Zerfass et al., 2020; Heide et al., 2020; Van Ruler, 2020).

Η συνεργασία είναι μια θεμελιώδης και ουσιαστική πτυχή του SCO. Η στενή συνεργασία μεταξύ ειδικών επικοινωνίας, στελεχών και διαφορετικών τμημάτων μέσα σε μια εταιρεία είναι απαραίτητη σε αυτόν τον τομέα. Η δημιουργία διαφανών καναλιών επικοινωνίας εγγυάται ότι όλα τα άτομα είναι ευθυγραμμισμένα και ότι οι επικοινωνίες παραμένουν ομοιόμορφες σε πολλά τμήματα. Η συνεργασία μεταξύ διαφορετικών τμημάτων προσφέρει επίσης σημαντικές γνώσεις που μπορούν να επηρεάσουν τις τακτικές επικοινωνίας και να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητά τους (Zerfass et al., 2020; Heide et al., 2020; Van Ruler, 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 Ορισμός

Η ανθεκτικότητα, είτε σε ατομικό είτε σε οργανωτικό επίπεδο, χαρακτηρίζεται από την ικανότητα να αντέχει, να προσαρμόζεται και να ευημερεί μπροστά σε πολιτικά εμπόδια. Σε μια κοινωνία όπου τα πολιτικά στοιχεία ασκούν επιρροή σε πολλαπλές πτυχές της ζωής, που κυμαίνονται από την εταιρική δυναμική έως τις προσωπικές αλληλεπιδράσεις, καθίσταται κρίσιμο να επινοηθούν τεχνικές για την αποτελεσματική διαχείριση και προσαρμογή στις πολιτικές εξελίξεις (Μητάκη, 2023; Παπακωστοπούλου, 2022).

Η προσαρμοστικότητα είναι μια θεμελιώδης πτυχή της ανθεκτικότητας σε πολλές καταστάσεις. Η ανάπτυξη ικανοτήτων προσαρμογής συνεπάγεται την καλλιέργεια μιας δεκτικής νοοτροπίας απέναντι σε νέες έννοιες, την πραγματοποίηση των απαιτούμενων προσαρμογών στις μεθόδους και την έγκαιρη προσαρμογή σε τροποποιήσεις πολιτικής. Η προσαρμογή στα μεταβαλλόμενα πολιτικά κλίματα είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της σταθερότητας και την παραμονή επίκαιρη σε μια συνεχώς εξελισσόμενη πολιτική σκηνή (Μητάκη, 2023; Παπακωστοπούλου, 2022).

3.2 Πυλώνες Εφαρμογής

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (europa1, XX) περιλαμβάνει μια καλά οργανωμένη και εκτενή συλλογή μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων, χωρισμένη σε τέσσερις πυλώνες και δεκαοκτώ διακριτούς άξονες.

ΠΥΛΩΝΕΣ & ΑΞΟΝΕΣ

1. Πράσινη Μετάβαση

1.1 Μετάβαση σε νέο ενεργειακό μοντέλο φιλικό στο περιβάλλον

1.2 Ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος της χώρας και χωροταξική μεταρρύθμιση

1.3 Μετάβαση σε ένα πράσινο και βιώσιμο σύστημα μεταφορών

1.4 Αειφόρος χρήση των πόρων, ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή και

διατήρηση της βιοποικιλότητας
2. Ψηφιακή Μετάβαση
2.1 Συνδεσιμότητα για τους πολίτες, τις επιχειρήσεις, το κράτος
2.2 Ψηφιακός μετασχηματισμός του κράτους
2.3 Ψηφιακός μετασχηματισμός των επιχειρήσεων
3. Απασχόληση, Δεξιότητες, Κοινωνική Συνοχή
3.1 Αύξηση των θέσεων εργασίας και προώθηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας
3.2 Ενίσχυση των ψηφιακών δυνατοτήτων της εκπαίδευσης και εκσυγχρονισμός της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης
3.3 Ενίσχυση της προσβασιμότητας, της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας του συστήματος υγείας
3.4 Αύξηση της πρόσβασης σε αποτελεσματικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνικές πολιτικές
4. Ιδιωτικές επενδύσεις και μετασχηματισμός της οικονομίας
4.1 Φορολογικά εργαλεία πιο φιλικά για την ανάπτυξη και βελτίωση της φορολογικής διοίκησης
4.2 Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης
4.3 Βελτίωση της αποτελεσματικότητας του συστήματος δικαιοσύνης
4.4 Ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού τομέα και των κεφαλαιαγορών
4.5 Προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας
4.6 Εκσυγχρονισμός και βελτίωση της ανθεκτικότητας κύριων κλάδων οικονομίας της χώρας
4.7 Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προώθηση ιδιωτικών επενδύσεων και

3.3 Αναγκαιότητα της ανθεκτικότητας στο νέο περιβάλλον ασφαλείας προκειμένου το κράτος να είναι ασφαλές

Η σημασία της ανθεκτικότητας για την επίτευξη και τη διατήρηση της ασφάλειας για ένα κράτος στο τρέχον ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον ασφάλειας δεν μπορεί να τονιστεί αρκετά. Η ανθεκτικότητα αναφέρεται στην ικανότητα ενός συστήματος να χειρίζεται αποτελεσματικά και να ανακάμπτει από απροσδόκητα γεγονότα, να προσαρμόζεται σε νέες καταστάσεις και να ανακάμπτει γρήγορα από τυχόν διαταραχές. Στο πεδίο της εθνικής ασφάλειας, η ανθεκτικότητα δεν είναι απλώς επιλογή, αλλά ουσιαστική αναγκαιότητα.

Οι συμβατικές έννοιες της ασφάλειας, που περιστρέφονται γύρω από τη στρατιωτική ανδρεία και την αποτροπή, δεν είναι πλέον επαρκείς για την αντιμετώπιση των ποικίλων και περίπλοκων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα κράτη στην παρούσα εποχή. Το σημερινό τοπίο ασφαλείας ορίζεται από ένα παγκόσμιο διασυνδεδεμένο σύστημα στο οποίο οι κίνδυνοι ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα και υλοποιούνται με ποικίλες εκδηλώσεις, όπως επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, πανδημίες, κλιματική αλλαγή και οικονομικές αδυναμίες. Μέσα σε αυτό το συγκεκριμένο πλαίσιο, ένα κράτος που διαθέτει ανθεκτικότητα είναι πιο ικανό να ελίσσεται σε απρόβλεπτες συνθήκες και να ελαχιστοποιεί τις συνέπειες σύνθετων εμποδίων. Τα κράτη πρέπει να αναγνωρίσουν τον διαρκώς μεταβαλλόμενο χαρακτήρα του σύγχρονου περιβάλλοντος ασφαλείας και να υπερβούν τα άκαμπτα και αμετάβλητα πλαίσια ασφαλείας. Μια ανθεκτική κατάσταση επιδεικνύει προσαρμοστικότητα, ευκινησία και προληπτικές στρατηγικές για την πρόβλεψη και τον μετριασμό των εισερχόμενων προκλήσεων (Μητάκη, 2023; Παπακωστοπούλου, 2022).

Η διαφοροποίηση των στρατηγικών ασφαλείας είναι ένα κρίσιμο στοιχείο της ανθεκτικότητας. Η αποκλειστική εξάρτηση από τη στρατιωτική ισχύ είναι ανεπαρκής για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του ευρέος φάσματος προκλήσεων που αντιμετωπίζουν σήμερα οι κυβερνήσεις. Μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ασφάλεια συνεπάγεται την κατανομή πόρων για τη διασφάλιση της οικονομικής σταθερότητας, την προώθηση της κοινωνικής συνοχής και την προώθηση της

περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Ένα κράτος μπορεί να ενισχύσει τη συνολική του ανθεκτικότητα αναπτύσσοντας ένα ευρύ φάσμα ικανοτήτων.

Επιπλέον, η ανθεκτικότητα δεν περιλαμβάνει μόνο φυσικές πτυχές, αλλά επεκτείνεται και στην ψηφιακή σφαίρα. Τα κράτη γίνονται όλο και πιο εκτεθειμένα σε απειλές στον κυβερνοχώρο λόγω της αυξανόμενης εξάρτησής τους από δικτυωμένες τεχνολογίες. Αυτές οι απειλές έχουν τη δυνατότητα να διαταράξουν σοβαρά τις βασικές υποδομές και να θέσουν σε κίνδυνο ευαίσθητες πληροφορίες. Ένα ανθεκτικό κράτος δίνει προτεραιότητα στην κατανομή πόρων για την εφαρμογή ισχυρών μέτρων κυβερνοασφάλειας, την καλλιέργεια τεχνολογικών δεξιοτήτων αιχμής και την καλλιέργεια μιας διάχυτης κουλτούρας επαγρύπνησης στον κυβερνοχώρο προκειμένου να προστατεύσει τα ψηφιακά του στοιχεία (Μητάκη, 2023; Παπακωστοπούλου, 2022).

Εν μέσω παγκόσμιων ανησυχιών όπως οι πανδημίες και η κλιματική αλλαγή, η ανθεκτικότητα καθίσταται ζωτικής σημασίας τόσο για τη δημόσια υγεία όσο και για την περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Ένα ανθεκτικό κράτος διασφαλίζει τη δημιουργία ανθεκτικών συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, διαθέτει πόρους για την προώθηση της ιατρικής έρευνας και υιοθετεί προληπτικά μέτρα για την πρόληψη και την αποτελεσματική αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης για την υγεία. Ομοίως, η αποτελεσματική αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών δυσκολιών απαιτεί αφοσίωση σε διαρκείς μεθόδους, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και παγκόσμια συνεργασία.

Η κοινωνική ανθεκτικότητα είναι ουσιαστικό στοιχείο στο συνολικό πλαίσιο ασφάλειας. Μια συνεκτική κοινότητα, που ορίζεται από ισχυρές κοινωνικές συνδέσεις και ενσωμάτωση, χρησιμεύει ως εμπόδιο ενάντια σε εσωτερικούς κινδύνους όπως ο εξτρεμισμός και η κοινωνική αναταραχή. Αντιμετωπίζοντας τους υποκείμενους παράγοντες εσωτερικής αστάθειας, όπως η επένδυση στην εκπαίδευση, η υποστήριξη της κοινωνικής δικαιοσύνης και η οικοδόμηση μιας αίσθησης εθνικής ταυτότητας, ένα κράτος μπορεί να ενισχύσει τη συνολική του ανθεκτικότητα (Μητάκη, 2023; Παπακωστοπούλου, 2022).

Η διεθνής συνεργασία είναι μια ζωτική πτυχή για την εδραίωση ανθεκτικότητας στο σύγχρονο περιβάλλον ασφάλειας. Κανένα κράτος δεν είναι νησί και οι παγκόσμιες ανησυχίες απαιτούν συντονισμένες απαντήσεις. Μέσω της αξιοποίησης

διπλωματικών προσπαθειών, της ενεργού συμμετοχής σε διεθνείς οργανισμούς και της καλλιέργειας συμμαχιών, ένα κράτος μπορεί να αυξήσει την ικανότητά του να αντιμετωπίζει συνεργατικά τους αμοιβαίους κινδύνους.

Η έννοια της ανθεκτικότητας δεν ισχύει καθολικά για όλες τις καταστάσεις ή τα άτομα. Μια προσαρμοσμένη στρατηγική είναι απαραίτητη, λαμβάνοντας υπόψη τις ξεχωριστές γεωπολιτικές, πολιτιστικές και οικονομικές συνθήκες κάθε κράτους. Η ανάπτυξη ανθεκτικότητας απαιτεί συνεχή αφοσίωση και στρατηγική προνοητικότητα που υπερβαίνει τους πολιτικούς κύκλους. Η αποτελεσματική εφαρμογή απαιτεί τη συνεργασία κυβερνητικών φορέων, ιδιωτικών επιχειρήσεων, μη κυβερνητικών οργανισμών και παγκόσμιων συμμάχων (Μητάκη, 2023; Παπακωστοπούλου, 2022).

3.4 Ενίσχυση κοινωνικής ανθεκτικότητας

Η ενίσχυση της ανθεκτικότητας είναι ένας σύνθετος και ουσιαστικός στόχος στη σύγχρονη κοινωνία, που περιλαμβάνει διάφορες πτυχές που υπερβαίνουν τα συμβατικά πλαίσια ασφαλείας. Η ανθεκτικότητα συνεπάγεται την ανάπτυξη της ικανότητας αποτελεσματικής απορρόφησης απροσδόκητων γεγονότων, προσαρμογής σε εξελισσόμενες καταστάσεις και άμεσης ανάκαμψης από διαταραχές. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των περίπλοκων δυσκολιών του σύγχρονου κόσμου, είναι ζωτικής σημασίας για τα άτομα, τις κοινότητες και τα έθνη να προωθήσουν ενεργά την ανθεκτικότητα σε διάφορους τομείς, προκειμένου να επιτύχουν βιώσιμη ανάπτυξη και ευημερία (Tocci, 2020; Giancotti & Mauro, 2020; Anholt, 2020).

Η ανθεκτικότητα πηγάζει ουσιαστικά από την καλλιέργεια της οικονομικής σταθερότητας. Μια ανθεκτική οικονομία ορίζεται από την ικανότητά της να επιδεικνύει διαφοροποίηση, καινοτομία και προσαρμογή. Η επέκταση των πηγών εισοδήματος, η διάθεση πόρων για έρευνα και ανάπτυξη και η προώθηση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων συμβάλλουν σε μια ισχυρή οικονομική βάση. Η εφαρμογή τέτοιων βημάτων όχι μόνο ενισχύει την ικανότητα ενός έθνους να αντέχει στην οικονομική ύφεση, αλλά και του δίνει τη δυνατότητα να επωφεληθεί από τις προοπτικές ανόδου.

Η κυβερνοασφάλεια είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας στην ψηφιακή εποχή. Με την αυξανόμενη διασυνδεσιμότητα και την εξάρτηση από την τεχνολογία, η πιθανότητα απειλών στον κυβερνοχώρο κλιμακώνεται. Η ενίσχυση της ανθεκτικότητας στον ψηφιακό τομέα συνεπάγεται την κατανομή πόρων σε

εξελιγμένα μέτρα κυβερνοασφάλειας, την υπεράσπιση του ψηφιακού γραμματισμού και τη διαμόρφωση μιας προληπτικής στρατηγικής για την άμυνα στον κυβερνοχώρο. Αυτή η στρατηγική παρέχει προστασία για ζωτικής σημασίας υποδομές, προστατεύει τα εμπιστευτικά δεδομένα και εγγυάται την αδιάλειπτη παροχή κρίσιμων υπηρεσιών (Tocci, 2020; Giancotti & Mauro, 2020; Anholt, 2020).

Η παρουσία κοινωνικής ανθεκτικότητας είναι παρόμοιας σημασίας όταν αντιμετωπίζουμε ένα ευρύ φάσμα εμποδίων. Μια κοινότητα που είναι συνεκτική, που σημαίνει ότι ενώνεται και συνδέεται με κοινές αξίες και ισχυρές κοινωνικές σχέσεις, είναι φυσικά πιο ικανή να αντέχει και να ανακάμπτει από προκλήσεις και δυσκολίες. Η διάθεση πόρων στην εκπαίδευση, η υπεράσπιση της διαφορετικότητας και η καλλιέργεια της κοινωνικής συνοχής είναι βασικοί παράγοντες για την πρόοδο μιας ανθεκτικής κοινωνίας. Τα έθνη μπορούν να ενισχύσουν τη γενική τους ανθεκτικότητα έναντι των εσωτερικών απειλών αντιμετωπίζοντας ζητήματα ανισότητας, διακρίσεων και κοινωνικής αδικίας.

Η περιβαλλοντική βιωσιμότητα είναι ένα κρίσιμο στοιχείο ανθεκτικότητας. Οι κοινότητες παγκοσμίως αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις λόγω της κλιματικής αλλαγής, των φυσικών καταστροφών και της εξάντλησης των πόρων. Η ενίσχυση της ανθεκτικότητας σε αυτήν την κατάσταση συνεπάγεται την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών, την κατανομή πόρων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την επιβολή κανόνων που μειώνουν τις περιβαλλοντικές ζημιές. Τα έθνη μπορούν να ενισχύσουν την ανθεκτικότητά τους σε περιβαλλοντικούς κραδασμούς προστατεύοντας τα οικοσυστήματα και ενθαρρύνοντας τη βιώσιμη ανάπτυξη (Tocci, 2020; Giancotti & Mauro, 2020; Anholt, 2020).

Ένα διαρκές σύστημα υγειονομικής περίθαλψης είναι ζωτικής σημασίας για την ανθεκτικότητα της κοινωνίας, όπως αποδεικνύεται από τις παγκόσμιες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης για την υγεία. Η ενίσχυση της υποδομής υγειονομικής περίθαλψης, η κατανομή πόρων στην ιατρική έρευνα και η εξασφάλιση της διαθεσιμότητας υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης υψηλής ποιότητας συμβάλλουν στην ικανότητα μιας χώρας να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις πανδημίες και άλλες κρίσεις υγείας. Ένα διαρκές σύστημα υγειονομικής περίθαλψης όχι μόνο προστατεύει τη δημόσια υγεία αλλά μειώνει επίσης τις κοινωνικοοικονομικές συνέπειες των κρίσεων υγείας.

Η εκπαίδευση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην ανάπτυξη της ανθεκτικότητας σε διάφορα επίπεδα. Ένας μορφωμένος πληθυσμός είναι πιο ικανός να προσαρμόζεται στις εξελισσόμενες καταστάσεις, να συμμετέχει στην αγορά εργασίας και να ενθαρρύνει την καινοτομία. Η κατανομή πόρων στην εκπαίδευση, που εκτείνεται από τα πρώτα στάδια της ζωής έως τα προηγμένα επίπεδα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενισχύει το απόθεμα γνώσεων και δεξιοτήτων που κατέχουν τα άτομα, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα εμπόδια που παρουσιάζει ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο παγκόσμιο τοπίο (Tocci, 2020; Giancotti & Mauro, 2020; Anholt, 2020).

Η αποτελεσματική διακυβέρνηση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην ανάπτυξη της ανθεκτικότητας τόσο σε εθνικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο. Η διαφανής και υπεύθυνη διακυβέρνηση καλλιεργεί την εμπιστοσύνη στους θεσμούς και διευκολύνει την αποτελεσματική αντιμετώπιση κρίσεων. Τα έθνη μπορούν να ενισχύσουν την ανθεκτικότητά τους ενθαρρύνοντας ισχυρές πρακτικές διακυβέρνησης, οι οποίες περιλαμβάνουν τη διευκόλυνση συντονισμένων δραστηριοτήτων, την εγγύηση αποτελεσματικής κατανομής των πόρων και την ανάπτυξη μιας αίσθησης εθνικής συνοχής.

Η συνεργασία είναι ζωτικής σημασίας σε παγκόσμιο πλαίσιο για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας. Απαιτούνται συντονισμένες λύσεις για την αντιμετώπιση παγκόσμιων ανησυχιών, συμπεριλαμβανομένης της κλιματικής αλλαγής, των πανδημιών και των επιθέσεων στον κυβερνοχώρο. Η δημιουργία συμμαχιών, η ενεργή συμμετοχή σε διεθνείς θεσμούς και η ενασχόληση με διπλωματικές προσπάθειες ενισχύουν την ικανότητα ενός έθνους να αντιμετωπίζει από κοινού τις κοινές δυσκολίες. Τα παγκόσμια ζητήματα αντιμετωπίζονται αποτελεσματικά και η αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία προωθούνται μέσω διεθνούς εταιρικής σχέσης.

Η ενίσχυση της ανθεκτικότητας επιτυγχάνεται μέσω ενός ολοκληρωμένου πλαισίου που περιλαμβάνει την οικονομική διαφοροποίηση, την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο, την κοινωνική συνοχή, την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση, την αποτελεσματική διακυβέρνηση και τη διεθνή δέσμευση. Αυτά τα συνυφασμένα εξαρτήματα ενισχύουν αμοιβαία το ένα το άλλο, διαμορφώνοντας μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που αντιμετωπίζει αποτελεσματικά

την πολυπλοκότητα των σύγχρονων καταστάσεων (Tocci, 2020; Giacotti & Mauro, 2020; Anholt, 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΑΥΞΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

4.1 Πυλώνες ασφαλείας NATO

Στο πλαίσιο της διεθνούς κοινότητας, ο Οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) είναι μια σημαντική συμμαχία που δεσμεύεται στις έννοιες της συλλογικής άμυνας, της συνεργατικής ασφάλειας και της διαχείρισης κρίσεων. Από την ίδρυσή του το 1949, το NATO αναπτύχθηκε για να αντιμετωπίσει ένα ευρύ φάσμα ανησυχιών για την ασφάλεια, προσαρμόζοντας το μεταβαλλόμενο γεωπολιτικό τοπίο. Το πλαίσιο ασφαλείας του οργανισμού υποστηρίζεται από τρεις βασικούς πυλώνες, καθένας από τους οποίους παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της σταθερότητας και στην προστασία των συμφερόντων των εθνών που είναι μέλη του οργανισμού (nato.int, 2022).

Συλλογική άμυνα

Το άρθρο 5 της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού περιλαμβάνει την ιδέα της συλλογικής άμυνας, η οποία χρησιμεύει ως το θεμέλιο της αρχιτεκτονικής ασφάλειας του NATO. Μια συλλογική αντίδραση πυροδοτείται όταν μια ένοπλη επίθεση εξαπολύεται εναντίον μιας ή περισσότερων χωρών του NATO, καθώς αυτό το βασικό δόγμα ορίζει ότι μια τέτοια επίθεση θεωρείται επίθεση εναντίον όλων των μελών του NATO. Αυτή η δέσμευση για αμοιβαία άμυνα αναδεικνύει την ενότητα της συμμαχίας καθώς και τη βούλησή της να προστατεύσει την εδαφική ακεραιότητα και την ασφάλεια των μελών της (nato.int, 2022).

Το Άρθρο 5 έχει επικαλεστεί λίγες μόνο φορές κατά τη διάρκεια της ιστορίας του NATO, με τη σημαντικότερη περίπτωση να συμβαίνει μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις που έλαβαν χώρα στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 κατά των Ηνωμένων Πολιτειών από τρομοκρατικές οργανώσεις. Ως απάντηση, μέλη του NATO δήλωσαν ότι αυτές οι πράξεις ήταν μια επίθεση εναντίον όλων των μελών. Αυτή ήταν η πρώτη και μοναδική φορά που ενεργοποιήθηκε το άρθρο 5. Ως αποτρεπτικός παράγοντας, η αρχή της συλλογικής άμυνας εξυπηρετεί το σκοπό να υποδείξει στους πιθανούς αντιπάλους ότι οποιαδήποτε επιθετικότητα θα αντιμετωπιστεί με συντονισμένη και δυναμική αντίδραση.

Προκειμένου να διατηρηθεί η αρχή της συλλογικής άμυνας, το NATO πραγματοποιεί συνεπείς επενδύσεις στη διατήρηση μιας στρατιωτικής ικανότητας που είναι ταυτόχρονα αξιόπιστη και αποτελεσματική. Η ανάπτυξη διαλειτουργικών δυνάμεων μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και η συμμετοχή σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις και ο στρατηγικός σχεδιασμός, περιλαμβάνονται όλα σε αυτό. Η δέσμευση της συμμαχίας να διατηρήσει μια ισχυρή αμυντική στάση είναι απολύτως απαραίτητη προκειμένου να αποτραπεί τυχόν ενδεχόμενοι κίνδυνοι και να εγγυηθεί την ασφάλεια των μελών της (nato.int, 2022).

Διεύρυνση των συνεργασιών και των συνεργασιών προς το συμφέρον της αποτελεσματικής συνεταιριστικής ασφάλειας

Παρά την αφοσίωσή του στη συλλογική άμυνα, το NATO συμμετέχει ενεργά σε συνεργατικές δραστηριότητες ασφάλειας για την αντιμετώπιση μιας ευρείας ποικιλίας ανησυχιών για την ασφάλεια. Σε αυτόν τον πυλώνα περιλαμβάνεται μια μεγάλη ποικιλία συνεργατικών δράσεων που στοχεύουν στην υποστήριξη της παγκόσμιας σταθερότητας, ο οποίος περιλαμβάνει επίσης συνεργασίες με κράτη που δεν είναι μέλη του οργανισμού, καθώς και με διεθνείς οργανισμούς (nato.int, 2022).

Προκειμένου να ενισχύσει τη συνομιλία, τη συνεργασία και την αμοιβαία κατανόηση, το NATO χρησιμοποιεί προγράμματα συνεργασίας για την ασφάλεια που περιλαμβάνουν συνεργασίες με χώρες σε όλο τον κόσμο. Για παράδειγμα, το πρόγραμμα Συνεργασία για την Ειρήνη έδωσε τη δυνατότητα σε κράτη που δεν είναι μέλη του NATO να συνεργαστούν στενά με τον οργανισμό σε μια ποικιλία προβλημάτων άμυνας και ασφάλειας. Ο Μεσογειακός Διάλογος και η Πρωτοβουλία Συνεργασίας της Κωνσταντινούπολης είναι δύο παραδείγματα των προσπαθειών που καταβάλλει το NATO για τη βελτίωση της περιφερειακής σταθερότητας και ασφάλειας μέσω σχέσεων συνεργασίας.

Η συμμαχία αναγνωρίζει ότι οι τρέχουσες ανησυχίες για την ασφάλεια συχνά εκτείνονται πέρα από τα εθνικά σύνορα και ζητά τις συντονισμένες προσπάθειες διεθνών οργανισμών όπως τα Ηνωμένα Έθνη. Κατά συνέπεια, το NATO συνεργάζεται ενεργά με άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως τα Ηνωμένα Έθνη και η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να χειριστεί ανησυχίες όπως η πρόληψη συγκρούσεων, η διαχείριση κρίσεων και η παροχή ανθρωπιστική βοήθεια. Αυτές οι συνεργασίες αυξάνουν την αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνονται από το

NATO, διασφαλίζοντας έτσι μια πιο ολοκληρωμένη και συντονισμένη προσέγγιση στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η παγκόσμια κοινότητα ασφάλειας (nato.int, 2022).

Προσαρμογή στη συνεχώς μεταβαλλόμενη δυναμική ασφάλειας στις ρυθμίσεις διαχείρισης κρίσεων

Ένα σχέδιο διαχείρισης κρίσεων είναι ο τρίτος πυλώνας της πολιτικής ασφάλειας του NATO. Αυτή η προσέγγιση συνεπάγεται την ενεργό ανταπόκριση της συμμαχίας σε αναδυόμενες απειλές για την ασφάλεια, τη διεξαγωγή στρατιωτικών και μη στρατιωτικών επιχειρήσεων και τη συμμετοχή σε προσπάθειες αποτροπής συγκρούσεων και σταθεροποίησης της περιοχής μετά την εμφάνισή τους. Εκτός από την παραδοσιακή άμυνα, οι προσπάθειες του NATO στη διαχείριση κρίσεων επεκτείνονται στην επίλυση πολύπλοκων δυσκολιών που ενδέχεται να αναπτυχθούν σε διάφορες περιοχές.

Μια μεγάλη ποικιλία επιχειρήσεων διαχείρισης κρίσεων, οργανώθηκε από το NATO, συμπεριλαμβανομένων των αποστολών ειρηνευτικών στο Αφγανιστάν και τα Βαλκάνια. Η δέσμευση της συμμαχίας για τη διατήρηση της σταθερότητας, την αποτροπή των συγκρούσεων και τη συμβολή στη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια αποδεικνύεται από αυτές τις ενέργειες, επειδή απεικονίζουν τη δέσμευση της συμμαχίας. Οι ικανότητες του NATO να ανταποκρίνεται σε κρίσεις περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα εργαλείων, συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτικών αναπτύξεων, των διπλωματικών προσπαθειών και των προγραμμάτων ανασυγκρότησης (nato.int, 2022).

Ένα από τα πιο σημαντικά δυνατά σημεία στη διαχείριση κρίσεων είναι η ευελιξία της συμμαχίας. Ο κυβερνοπόλεμος, ο υβριδικός πόλεμος και άλλα μη παραδοσιακά ζητήματα είναι παραδείγματα των ειδών εξελισσόμενων απειλών που το NATO αξιολογεί συνεχώς και προσαρμόζει τις πολιτικές και τις δυνατότητές του για να αντιμετωπίσει. Με την υιοθέτηση του Σχεδίου Δράσης Ετοιμότητας ως απάντηση στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον ασφαλείας, το NATO είναι σε θέση να βελτιώσει την ικανότητά του να ανταποκρίνεται γρήγορα και αποτελεσματικά σε κρίσεις. Αυτό βοηθά να διασφαλιστεί ότι ο οργανισμός συνεχίζει να είναι μια δυναμική και σχετική δύναμη απέναντι στις τρέχουσες προκλήσεις (nato.int, 2022).

4.2 Θεσμικό Πλαίσιο επιτροπής Ανθεκτικότητας NATO

Η Επιτροπή Ανθεκτικότητας του NATO είναι ένας οργανισμός που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση ότι η Συμμαχία είναι σε θέση να αντισταθεί και να ανακάμψει από μια μεγάλη ποικιλία προκλήσεων, οι οποίες μπορεί να περιλαμβάνουν οτιδήποτε, από φυσικές καταστροφές έως απειλές στον κυβερνοχώρο. Το θεσμικό πλαίσιο αυτού του οργανισμού αποσκοπεί στην ενίσχυση της ατομικής και συλλογικής ανθεκτικότητας των κρατών μελών του, δημιουργώντας έτσι ένα περιβάλλον ασφάλειας που είναι ταυτόχρονα ισχυρό και προσαρμόσιμο (nato.int, XX).

1. Πλαίσιο και προέλευση του οργανισμού:

Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικής Συνθήκης (NATO) ανέπτυξε την Επιτροπή Ανθεκτικότητας του NATO ως συστατικό της μεταβαλλόμενης προσέγγισής του για την ασφάλεια, η οποία αναγνωρίζει τη διασύνδεση μιας ποικιλίας απειλών. Για να αποδείξει την αφοσίωση της Συμμαχίας στην επίλυση μη παραδοσιακών προβλημάτων ασφάλειας, εγκαινιάστηκε επίσημα κατά τη Σύνοδο Κορυφής του NATO που έλαβε χώρα στη Βαρσοβία το 2016.

2. Η εντολή και οι στόχοι της επιτροπής Η κύρια αποστολή της επιτροπής είναι να αξιολογήσει και να ενισχύσει την ανθεκτικότητα των κρατών μελών του NATO απέναντι σε μια μεγάλη ποικιλία προκλήσεων. Στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης, η ανθεκτικότητα αναφέρεται στην ικανότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισης κρίσεων, καθώς και στην ικανότητα επίδειξης πολιτικής ετοιμότητας και προστασίας των υποδομών. Παρά τα πολλά εμπόδια που μπορεί να προκύψουν, ο πρωταρχικός στόχος είναι να διασφαλιστεί ότι τα κράτη μέλη του NATO θα είναι σε θέση να συνεχίσουν τις επιχειρήσεις τους και να διατηρήσουν ανέπαφη την ασφάλειά τους (nato.int, XX)

3. Οργάνωση και Σύνθεση: Η Επιτροπή Ανθεκτικότητας λειτουργεί εντός του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου του Οργανισμού Βορειοατλαντικής Συνθήκης (NATO), με εκπροσώπους που αποτελούνται από κράτη μέλη και διεθνείς εταίρους. Διατηρεί στενές σχέσεις εργασίας με άλλες οντότητες του NATO, όπως το Βορειοατλαντικό Συμβούλιο, η Στρατιωτική Επιτροπή και η Επιτροπή Σχεδιασμού Πολιτικής Έκτακτης Ανάγκης, μεταξύ άλλων. Τυπικά, ένας ανώτερος αξιωματούχος από ένα κράτος μέλος του NATO υπηρετεί ως πρόεδρος της επιτροπής και τα μέλη

της αποτελούνται από άτομα με εύλογο βαθμό πολιτικής και στρατιωτικής ικανότητας.

4. Αρμοδιότητες και καθήκοντα προς εκτέλεση:

Εκτίμηση Κινδύνου: Η επιτροπή είναι υπεύθυνη για τη διεξαγωγή εξαντλητικών αξιολογήσεων κινδύνου προκειμένου να εντοπιστούν οι πιθανές αδυναμίες και οι κίνδυνοι που αντιμετωπίσαν τα κράτη μέλη του NATO. Τόσο οι κλασικές στρατιωτικές απειλές όσο και τα μη παραδοσιακά ζητήματα, όπως οι επιθέσεις στον κυβερνοχώρο, οι πανδημίες και οι διακοπές σε βασικές υποδομές, περιλαμβάνονται σε αυτήν την κατηγορία.

Δημιουργία πολιτικής: Η επιτροπή συμβάλλει στη δημιουργία πολιτικών και κατευθυντήριων γραμμών που στοχεύουν στην αύξηση της ανθεκτικότητας των κρατών μελών. Αυτές οι συνεισφορές βασίζονται στους κινδύνους που έχουν αναγνωριστεί. Η προώθηση των βέλτιστων πρακτικών, η τυποποίηση και η συνεργασία σε τομείς όπως η προστασία ζωτικής σημασίας υποδομής, η άμυνα στον κυβερνοχώρο και η πολιτική προετοιμασία αποτελούν όλα μέρος αυτού (nato.int, XX).

Κοινή χρήση πληροφοριών: Η επιτροπή λειτουργεί ως διευκολυντής για την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειρογνωμοσύνης μεταξύ των κρατών μελών. Αυτό επιτρέπει στα κράτη μέλη να αποκτήσουν γνώση από τις εμπειρίες του άλλου και να βελτιώσουν τις ατομικές και συλλογικές τους ικανότητες για ανθεκτικότητα.

Αναγνωρίζοντας ότι η ανθεκτικότητα είναι μια συνεχής διαδικασία, η επιτροπή συμμετέχει σε πρωτοβουλίες ανάπτυξης ικανοτήτων για να βοηθήσει τα κράτη μέλη να αναπτύξουν και να αναβαθμίσουν τα εθνικά τους πλαίσια ανθεκτικότητας. Αυτές οι προσπάθειες αναλαμβάνονται ως αναγνώριση του γεγονότος ότι η ανθεκτικότητα είναι μια διαδικασία που βρίσκεται σε εξέλιξη. Η παροχή βοήθειας για εκπαιδευτικά προγράμματα, ασκήσεις και η ανταλλαγή τεχνικής εμπειρίας περιλαμβάνονται όλα σε αυτό (nato.int, XX).

5. Αλληλεπίδραση με άλλα όργανα του NATO Με στόχο τη διασφάλιση μιας συντονισμένης και ολοκληρωμένης προσέγγισης για την ασφάλεια, η Επιτροπή Ανθεκτικότητας συνεργάζεται στενά με έναν αριθμό διαφορετικών φορέων του NATO. Αυτός ο οργανισμός, γνωστός ως Βορειοατλαντικό Συμβούλιο (NAC),

προσφέρει τόσο πολιτική εποπτεία όσο και στρατηγική κατεύθυνση. Στη διαδικασία σχεδιασμού ανθεκτικότητας, η Στρατιωτική Επιτροπή διασφαλίζει ότι λαμβάνεται υπόψη μια στρατιωτική άποψη.

Η Επιτροπή Σχεδιασμού Πολιτικής Έκτακτης Ανάγκης (CEPC) είναι υπεύθυνη για τον συντονισμό των ενεργειών των κρατών μελών για την προετοιμασία για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.

6. Ικανότητα προσαρμογής και καινοτομίας: Η επιτροπή προορίζεται να είναι ευέλικτη προκειμένου να ανταποκρίνεται στη συνεχώς μεταβαλλόμενη φύση των ανησυχιών για την ασφάλεια που απαιτούν προσοχή. Ο οργανισμός ασχολείται ενεργά με τη διερεύνηση νέων τρόπων ανθεκτικότητας, που μπορεί να περιλαμβάνουν την ενσωμάτωση αναπτυσσόμενης τεχνολογίας όπως η τεχνητή νοημοσύνη και τα προηγμένα συστήματα επικοινωνίας (nato.int, XX).

7. Διεθνείς Συνεργασίες: Η Επιτροπή Ανθεκτικότητας συνεργάζεται με διεθνείς εταίρους υπό το πρίσμα του γεγονότος ότι πολλές προκλήσεις έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα. Οι συνεργατικές πρωτοβουλίες με χώρες που δεν είναι μέλη του ΝΑΤΟ, διεθνείς οργανισμούς και ενδιαφερόμενα μέρη της βιομηχανίας συμβάλλουν σε μια προσέγγιση για την ανθεκτικότητα που είναι πιο ολοκληρωμένη και εμπειρισταωμένη ως προς την αποτελεσματικότητά της.

8. Στάδια και προοπτικές για το μέλλον Παρά τις τεράστιες συνεισφορές που έχει κάνει, η επιτροπή βρίσκεται αντιμέτωπη με εμπόδια όπως διακριτά εθνικά συμφέροντα, περιορισμένους πόρους και τη συνεχώς μεταβαλλόμενη φύση των νέων απειλών. Υπάρχει πιθανότητα οι μελλοντικές προσπάθειες να επικεντρωθούν στην ενίσχυση του ρόλου της επιτροπής, στην επίλυση των ελλείψεων στις ικανότητες ανθεκτικότητας και στην προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες τάσεις ασφάλειας (nato.int, XX).

4.3 Εναρμόνιση εθνικών διαδικασιών στις συμμαχικές κατευθύνσεις ανθεκτικότητας

Η εναρμόνιση των εθνικών διαδικασιών στις συμμαχικές κατευθύνσεις ανθεκτικότητας στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό βήμα για την αύξηση της ικανότητας του συνασπισμού να αντεπεξέρχεται σε πιθανές απειλές και κρίσεις. Η έννοια της ανθεκτικότητας εκφράζει την ικανότητα μιας κοινότητας, σε

εθνικό ή συμμαχικό επίπεδο, να αντιμετωπίζει, να ανακάμπτει και να προσαρμόζεται σε πιέσεις και απειλές που ενδέχεται να προκύψουν. Ενώ κάθε χώρα διαχειρίζεται τις ιδιαιτερότητές της, η συνεργασία και η εναρμόνιση είναι απαραίτητες για τη δημιουργία ενός ισχυρού, συντονισμένου συστήματος. Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει μια σειρά συντονισμένων προσπαθειών από τις συμμαχικές χώρες.

Καταρχάς, οι χώρες αυτές μπορούν να αναπτύξουν κοινές αρχές και προτεραιότητες για την ανθεκτικότητα. Αυτές οι αρχές θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις διαφορετικές γεωγραφικές, πολιτιστικές και πολιτικές συνθήκες, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα του συνασπισμού. Μια σημαντική διαδικασία για την εναρμόνιση είναι η κοινή στρατηγική εκπαίδευση και εξάσκηση. Η δημιουργία κοινών προγραμμάτων εκπαίδευσης και εξάσκησης βοηθά στον ενισχυμένο συντονισμό και την κοινή κατάρτιση του προσωπικού, διασφαλίζοντας ότι οι διαδικασίες λειτουργούν συνεκτικά (nato.int, XX).

Επιπλέον, η συνεργασία στην έρευνα και ανάπτυξη αντιπροσωπεύει άλλο ένα σημαντικό κομμάτι της εναρμόνισης. Η κοινή ανάπτυξη τεχνολογιών που σχετίζονται με την ανθεκτικότητα επιτρέπει την κοινή χρήση πόρων και τη βελτίωση της συνολικής ικανότητας. Κατά την διαδικασία αυτή, η θέσπιση κοινών κανονισμών και προτύπων αποτελεί σημαντικό βήμα για την εναρμόνιση. Αυτό διασφαλίζει ότι οι διαδικασίες λειτουργούν σύμφωνα με κοινά πρότυπα, ενισχύοντας τη συνοχή και την αποτελεσματικότητα (nato.int, XX).

Τέλος, η δημιουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος επικοινωνίας και κοινοποίησης πληροφοριών μεταξύ των συμμαχικών χωρών είναι ουσιώδης. Η διαφάνεια και η γρήγορη ανταλλαγή πληροφοριών είναι κρίσιμες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση απειλών και κρίσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ένας αριθμός νέων κινδύνων, συμπεριλαμβανομένων των υβριδικών απειλών, το πρόβλημα με την κλιματική κρίση, οι κυβερνοαπειλές, η τεχνητή νοημοσύνη και οι επιχειρήσεις στρατηγικών επικοινωνιών, μπορεί να δημιουργήσουν πολύπλοκα προβλήματα εθνικής ασφάλειας.

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής καταστροφής απαιτεί μια ενδεδειγμένη και συνεκτική στρατηγική. Τα βασικά στοιχεία περιλαμβάνουν μέτρα μετριασμού και προσαρμογής, διεθνή συνεργασία, τεχνικές εξελίξεις, συνείδηση του κοινού και βιώσιμες μεθοδολογίες. Η συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, επιχειρήσεων, κοινοτήτων και ατόμων είναι απαραίτητη προκειμένου να δημιουργηθεί ένα βιώσιμο μέλλον που προστατεύει τη γη για τις μελλοντικές γενιές. Ο πιεστικός χαρακτήρας της κλιματικής καταστροφής απαιτεί αποφασιστική και έγκαιρη δράση σε κάθε πτυχή.

Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υβριδικών απειλών, είναι απαραίτητο να υιοθετηθεί μια εξελιγμένη και συνεκτική στρατηγική που αναγνωρίζει τον περίπλοκο και ποικιλόμορφο χαρακτήρα των σύγχρονων ανησυχιών για την ασφάλεια. Τα έθνη μπορούν να διαμορφώσουν μια ισχυρή και ευέλικτη στρατηγική ενσωματώνοντας διπλωματικές, οικονομικές, στρατιωτικές και πληροφοριακές προσεγγίσεις. Οι δυναμικοί και πολύπλευροι εχθροί των σημερινών υβριδικών απειλών υπογραμμίζουν την ανάγκη για συνεχή συνεργασία, καινοτομία και διεθνή συνεργασία για την προστασία της παγκόσμιας ασφάλειας.

Η περίπλοκη σειρά κινδύνων στον κυβερνοχώρο απαιτεί μια ολοκληρωμένη και προληπτική στρατηγική για την ασφάλεια στον κυβερνοχώρο. Οι δυσκολίες περιλαμβάνουν μια σειρά ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένου του κακόβουλου λογισμικού, ευπάθειες σε συσκευές IoT και επιθέσεις που χρηματοδοτούνται από κυβερνήσεις. Αυτές οι προκλήσεις είναι πολύπλοκες και αλλάζουν συνεχώς. Είναι ζωτικής σημασίας για άτομα, εταιρείες, κυβερνήσεις και διεθνείς οργανισμούς να συνεργαστούν προκειμένου να δημιουργηθεί μια ισχυρή ψηφιακή υποδομή ικανή να αντέξει το συνεχές μπαράζ επιθέσεων στον κυβερνοχώρο. Με τη συνεχή πρόοδο της τεχνολογίας, είναι επιτακτική ανάγκη να προσπαθούμε συλλογικά να προστατεύσουμε τα ψηφιακά σύνορα και να διατηρήσουμε την ακεραιότητα του διασυνδεδεμένου κόσμου μας.

Η τεχνητή νοημοσύνη είναι μια ισχυρή δύναμη που έχει την ικανότητα να αλλάξει ριζικά τον τρόπο ζωής, τα επαγγέλματα και τις κοινωνικές μας αλληλεπιδράσεις. Η πρόοδος της τεχνητής νοημοσύνης χαρακτηρίστηκε από καινοτομία και πρόοδο, με τη μετάβαση από συστήματα βασισμένα σε κανόνες σε προηγμένους αλγόριθμους μηχανικής μάθησης. Για να αξιοποιηθούν πλήρως οι δυνατότητες της τεχνητής νοημοσύνης και να αντιμετωπιστούν τα εμπόδια της, είναι ζωτικής σημασίας να δοθεί προτεραιότητα σε ηθικά ζητήματα, να προωθηθεί η διεπιστημονική συνεργασία και να διατηρηθούν συνεχείς ερευνητικές προσπάθειες. Η συνεχιζόμενη εξέλιξη της τεχνητής νοημοσύνης θα έχει σημαντικό και εκτεταμένο αντίκτυπο στην κοινωνία, οδηγώντας σε μια μεταμορφωτική εποχή καινοτομίας και ατελείωτων δυνατοτήτων.

Μια συλλογή μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων που είναι καλά οργανωμένες και ολοκληρωμένες περιλαμβάνεται στο Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις και οι επενδύσεις διαμορφώνονται σε τέσσερις ξεχωριστούς πυλώνες και δεκαοκτώ διακριτούς άξονες.

Η σημασία της ανθεκτικότητας στο τρέχον περιβάλλον ασφάλειας είναι ζωτικής σημασίας για να παραμείνει ασφαλές ένα κράτος. Ένα ανθεκτικό κράτος χαρακτηρίζεται από την αναγνώριση της δυναμικής φύσης των απειλών, την υιοθέτηση διαφορετικών λύσεων ασφάλειας και τη δέσμευσή του για την ευημερία της κοινωνίας του. Για να εξασφαλίσει την ασφάλεια και την ευημερία του πληθυσμού του, ένα κράτος μπορεί να διασχίσει τις περιπλοκές της τρέχουσας ασφάλειας τοπίο με την προώθηση της οικονομικής σταθερότητας, της κυβερνοασφάλειας, της κοινωνικής συνοχής και της διεθνούς δέσμευσης. Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από περίπλοκες και συνεχώς μεταβαλλόμενες συνθήκες, η ανθεκτικότητα γίνεται το κρίσιμο στοιχείο για τη διασφάλιση της σταθερότητας και της ευημερίας ενός έθνους.

Η αναζήτηση της ανθεκτικότητας είναι μια συνεχής και συνεχώς μεταβαλλόμενη προσπάθεια. Απαιτεί την ικανότητα πρόβλεψης μελλοντικών γεγονότων, ανάπτυξης μακροπρόθεσμων σχεδίων και αφοσίωσης στη συνεχή βελτίωση. Τα έθνη πρέπει να αναγνωρίσουν ότι η ανθεκτικότητα δεν είναι μια σταθερή προϋπόθεση, αλλά μάλλον μια ευέλικτη ικανότητα που αναπτύσσεται ως αντίδραση σε νέες δυσκολίες. Υιοθετώντας την ανθεκτικότητα ως θεμελιώδη αρχή, τα άτομα, οι κοινότητες και τα

έθνη μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις αβεβαιότητες του σύγχρονου κόσμου και να παρέχουν μια σταθερή βάση για βιώσιμη ανάπτυξη και ευημερία.

Οι πυλώνες ασφαλείας NATO αποτελούν ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο που προορίζεται να χειριστεί την περίπλοκη φύση των σύγχρονων ανησυχιών για την ασφάλεια. Αντανάκλαση της αποφασιστικότητας της συμμαχίας για τη διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας καθώς και για την προστασία των κρατών μελών της είναι η δέσμευση της συμμαχίας για συλλογική άμυνα, συνεργατική ασφάλεια και διαχείριση κρίσεων. Παρά το γεγονός ότι το γεωπολιτικό περιβάλλον αλλάζει συνεχώς, το NATO συνεχίζει να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των παγκόσμιων προσπαθειών για την προστασία των αξιών και των συμφερόντων των μελών του. Αυτό υπογραμμίζει τη διαχρονική σημασία της συμμαχίας σε έναν κόσμο που εξελίσσεται συνεχώς.

Η Επιτροπή Ανθεκτικότητας του NATO χρησιμεύει ως κρίσιμο συστατικό των προσπαθειών της Συμμαχίας να διασφαλίσει την ασφάλεια και τη σταθερότητα των εθνών μελών της. Μέσω της θεσμικής δομής που έχει δημιουργήσει, η επιτροπή βελτιώνει την ικανότητα των μελών του NATO να αντέξουν και να ανακάμψουν από μια μεγάλη ποικιλία προκλήσεων, συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη ενός περιβάλλοντος ασφαλείας που είναι πιο εύρωστο και ευέλικτο.

Η εναρμόνιση των εθνικών διαδικασιών στις συμμαχικές κατευθύνσεις ανθεκτικότητας απαιτεί συνεχείς προσπάθειες και συνεργασία. Η διαδικασία αυτή δεν μόνο ενισχύει την ικανότητα αντιμετώπισης κρίσεων αλλά και συμβάλλει στη συνολική ασφάλεια και σταθερότητα του NATO. Απαιτεί δέσμευση, συνεργασία και ευελιξία από τα κράτη μέλη, προκειμένου να επιτευχθεί η κοινή αυτή στρατηγική για την ανθεκτικότητα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Abbass, K., Niazi, A. A. K., Qazi, T. F., Basit, A., & Song, H. (2022). The aftermath of COVID-19 pandemic period: barriers in implementation of social distancing at workplace. *Library Hi Tech*, 40(2), 569-585.

Amelung, W., Bossio, D., de Vries, W., Kögel-Knabner, I., Lehmann, J., Amundson, R., ... & Chabbi, A. (2020). Towards a global-scale soil climate mitigation strategy. *Nature communications*, 11(1), 5427.

Anholt, R. (2020). Resilience in practice: Responding to the refugee crisis in Turkey, Jordan, and Lebanon. *Politics and Governance*, 8(4), 294-305.

Ansari, M. F., Dash, B., Sharma, P., & Yathiraju, N. (2022). The Impact and Limitations of Artificial Intelligence in Cybersecurity: A Literature Review. *International Journal of Advanced Research in Computer and Communication Engineering*.

Assenza, G., Faramondi, L., Oliva, G., & Setola, R. (2020). Cyber threats for operational technologies. *International Journal of System of Systems Engineering*, 10(2), 128-142.

Balsalobre-Lorente, D., Ibáñez-Luzón, L., Usman, M., & Shahbaz, M. (2022). The environmental Kuznets curve, based on the economic complexity, and the pollution haven hypothesis in PIIGS countries. *Renewable Energy*, 185, 1441-1455.

Bazarkina, D. Y. (2022). Countermeasures for Hybrid Threats: The Experience of the European Union and Its Member States. *Herald of the Russian Academy of Sciences*, 92(Suppl 4), S315-S320.

Bécue, A., Praça, I., & Gama, J. (2021). Artificial intelligence, cyber-threats and Industry 4.0: Challenges and opportunities. *Artificial Intelligence Review*, 54(5), 3849-3886.

Bertolini, M., Minicozzi, R., & Sweijts, T. (2023). *Ten Guidelines for Dealing with Hybrid Threats: A Policy Response Framework*. Hague Centre for Strategic Studies (HCSS).

Broeders, D., de Busser, E., Cristiano, F., & Tropina, T. (2022). Revisiting past cyber operations in light of new cyber norms and interpretations of international law: inching towards lines in the sand?. *Journal of Cyber Policy*, 7(1), 97-135.

Confalonieri, R., Coba, L., Wagner, B., & Besold, T. R. (2021). A historical perspective of explainable Artificial Intelligence. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery*, 11(1), e1391.

Conti, M., Dargahi, T., & Dehghantanha, A. (2018). *Cyber threat intelligence: challenges and opportunities* (pp. 1-6). Springer International Publishing.

Davis, J. R. (2015). Continued evolution of hybrid threats. *The Three Sword Magazine*, 19(28).

[ergo-ed.pdf \(mil.gr\)](#)

[EU Civil Protection Mechanism - European Commission \(europa.eu\)](#)

Feliciano, D., Recha, J., Ambaw, G., MacSween, K., Solomon, D., & Wollenberg, E. (2022). Assessment of agricultural emissions, climate change mitigation and adaptation practices in Ethiopia. *Climate policy*, 22(4), 427-444.

Friedlingstein, P., O'sullivan, M., Jones, M. W., Andrew, R. M., Hauck, J., Olsen, A., ... & Zaehle, S. (2020). Global carbon budget 2020. *Earth System Science Data Discussions*, 2020, 1-3.

Galán, C. (2018). Amenazas híbridas: nuevas herramientas para viejas aspiraciones. *Documento de trabajo*, 20, 2018.

Galinec, D., Steingartner, W., & Zebić, V. (2019, November). Cyber rapid response team: An option within hybrid threats. In *2019 IEEE 15th International Scientific Conference on Informatics* (pp. 000043-000050). IEEE.

Ghelani, D. (2022). Cyber security, cyber threats, implications and future perspectives: A Review. *Authorea Preprints*.

Giancotti, M., & Mauro, M. (2020). Building and improving the resilience of enterprises in a time of crisis: from a systematic scoping review to a new conceptual framework. *Economia Aziendale Online*, 11(3), 307-339.

Gibb, D., Ledanois, N., Ranalder, L., Yaqoob, H., Murdock, H. E., Achury, N., ... & Levin, R. (2022). Renewables 2022 global status report+ Renewable energy data in perspective+ Press releases+ Regional fact sheets+ Country fact sheets.

Hartmann, U. (2017). *The evolution of the hybrid threat, and resilience as a countermeasure*. NATO Defense College, Research Division.

Heide, M., von Platen, S., Simonsson, C., & Falkheimer, J. (2020). Expanding the scope of strategic communication: Towards a holistic understanding of organizational complexity. In *Future directions of strategic communication* (pp. 124-140). Routledge.

Hickman, K., Weissmann, M., Nilsson, N., Bachman, S. D., Gunneriusson, H., & Thunholm, P. (2018). Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to do?. In *Hybrid Threats and Asymmetric Warfare: What to do? Stockholm 14-15 November, 2017, the Swedish Defence University, Stockholm, Sweden*. Försvarshögskolan (FHS).

Hoffman, F. G. (2009). *Hybrid threats: Reconceptualizing the evolving character of modern conflict* (Vol. 220). Washington, DC: Institute for National Strategic Studies, National Defense University.

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729366/EPRS_BRI\(2022\)_729366_EL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/729366/EPRS_BRI(2022)_729366_EL.pdf)

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185340.htm

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

<https://www.nato.int/nato2030/>

<https://www.nato.int/strategic-concept/>

Huang, W., Gao, Q. X., Cao, G. L., Ma, Z. Y., Zhang, W. D., & Chao, Q. C. (2016). Effect of urban symbiosis development in China on GHG emissions reduction. *Advances in Climate Change Research*, 7(4), 247-252.

Hussain, M., Butt, A. R., Uzma, F., Ahmed, R., Irshad, S., Rehman, A., & Yousaf, B. (2020). A comprehensive review of climate change impacts, adaptation, and

mitigation on environmental and natural calamities in Pakistan. *Environmental monitoring and assessment*, 192, 1-20.

Ishikawa-Ishiwata, Y., & Furuya, J. (2022). Economic evaluation and climate change adaptation measures for rice production in vietnam using a supply and demand model: special emphasis on the Mekong River Delta region in Vietnam. In *Interlocal Adaptations to Climate Change in East and Southeast Asia: Sharing Lessons of Agriculture, Disaster Risk Reduction, and Resource Management* (pp. 45-53). Cham: Springer International Publishing.

Izaguirre, C., Losada, I. J., Camus, P., Vigh, J. L., & Stenek, V. (2021). Climate change risk to global port operations. *Nature Climate Change*, 11(1), 14-20.

Jurgilevich, A., Räsänen, A., Groundstroem, F., & Juhola, S. (2017). A systematic review of dynamics in climate risk and vulnerability assessments. *Environmental Research Letters*, 12(1), 013002.

Kong, W., & Marler, T. (2022). Ukraine's lessons for the future of hybrid warfare. *National Interest*, 25.

Lahmann, H. (2022). Infecting the mind: Establishing responsibility for transboundary disinformation. *European Journal of International Law*, 33(2), 411-440.

Lam, S. K., Wille, U., Hu, H. W., Caruso, F., Mumford, K., Liang, X., ... & Chen, D. (2022). Next-generation enhanced-efficiency fertilizers for sustained food security. *Nature Food*, 3(8), 575-580.

Leal Filho, W., Azeiteiro, U. M., Balogun, A. L., Setti, A. F. F., Mucova, S. A., Ayal, D., ... & Oguge, N. O. (2021). The influence of ecosystems services depletion to climate change adaptation efforts in Africa. *Science of The Total Environment*, 779, 146414.

Linkov, I., Baiardi, F., Florin, M. V., Greer, S., Lambert, J. H., Pollock, M., ... & Trump, B. D. (2019). Applying resilience to hybrid threats. *IEEE Security & Privacy*, 17(5), 78-83.

Lipczynska-Kochany, E. (2018). Effect of climate change on humic substances and associated impacts on the quality of surface water and groundwater: A review. *Science of the total environment*, 640, 1548-1565.

Michel, D., Eriksson, M., & Klimes, M. (2021). Climate change and (in) security in Transboundary River basins. *Handbook of Security and the Environment; Edward Elgar Publishing: Cheltenham, UK*, 62-75.

Murshed, M. (2020). An empirical analysis of the non-linear impacts of ICT-trade openness on renewable energy transition, energy efficiency, clean cooking fuel access and environmental sustainability in South Asia. *Environmental Science and Pollution Research*, 27(29), 36254-36281.

Murshed, M. (2022). Pathways to clean cooking fuel transition in low and middle income Sub-Saharan African countries: The relevance of improving energy use efficiency. *Sustainable Production and Consumption*, 30, 396-412.

Murshed, M., & Dao, N. T. T. (2022). Revisiting the CO₂ emission-induced EKC hypothesis in South Asia: the role of Export Quality Improvement. *GeoJournal*, 87(2), 535-563.

Murshed, M., Nurmakhanova, M., Al-Tal, R., Mahmood, H., Elheddad, M., & Ahmed, R. (2022). Can intra-regional trade, renewable energy use, foreign direct investments, and economic growth mitigate ecological footprints in South Asia?. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 17(1), 2038730.

Ploumis, M. (2022). Comprehending and Countering Hybrid Warfare Strategies by Utilizing the Principles of Sun Tzu. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 24(2), 344-364.

Sovacool, B. K., Griffiths, S., Kim, J., & Bazilian, M. (2021). Climate change and industrial F-gases: A critical and systematic review of developments, sociotechnical systems and policy options for reducing synthetic greenhouse gas emissions. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 141, 110759.

Taneski, N., & Kirkova, R. (2018). The concept of hybrid threats. *Knowledge-International Journal, Scientific Papers*, 28, 1795-1800.

Tocci, N. (2020). Resilience and the role of the European Union in the world. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 176-194.

Usman, M., & Balsalobre-Lorente, D. (2022). Environmental concern in the era of industrialization: can financial development, renewable energy and natural resources alleviate some load?. *Energy Policy*, 162, 112780.

Usman, M., Balsalobre-Lorente, D., Jahanger, A., & Ahmad, P. (2022). Pollution concern during globalization mode in financially resource-rich countries: do financial development, natural resources, and renewable energy consumption matter?. *Renewable Energy*, 183, 90-102.

Van Ruler, B. (2020). Communication theory: An underrated pillar on which strategic communication rests. In *Future directions of strategic communication* (pp. 39-53). Routledge.

Wang, F., Harindintwali, J. D., Yuan, Z., Wang, M., Wang, F., Li, S., ... & Chen, J. M. (2021). Technologies and perspectives for achieving carbon neutrality. *The Innovation*, 2(4).

Wang, H., Fu, T., Du, Y., Gao, W., Huang, K., Liu, Z., ... & Zitnik, M. (2023). Scientific discovery in the age of artificial intelligence. *Nature*, 620(7972), 47-60.

Wijnja, K. (2022). Countering hybrid threats: does strategic culture matter? *Defence Studies*. *Defence Studies*, 22(1), 16-34.

Zerfass, A., Verčič, D., Nothhaft, H., & Werder, K. P. (2020). Strategic communication: Defining the field and its contribution to research and practice. In *Future directions of strategic communication* (pp. 159-177). Routledge.

Αλέξιος Κουρελής (2017). Πολιτική Άμυνα και Πολιτική Προστασία: Δύο μηχανισμοί με κοινό στόχο, διεθνείς πρακτικές, η ελληνική περίπτωση, προτάσεις ολιστικής προσέγγισης των εκτάκτων αναγκών, σελ 45, 120 Διπλωματική εργασία

Ζαρίφης Π. (2014). Διαχείριση Καταστάσεων Έκτακτης Ανάγκης-Ολιστική Προσέγγιση αναδιάρθρωσης των δημόσιων πολιτικών Σχεδίασης Έκτακτης Ανάγκης (ΠΣΕΑ) και Πολιτικής Προστασίας (Αθήνα, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ) σελ 175

Θάνος Π. Ντόκος (2011). Policy Paper, No 16/Μαρ 2011, Προκλήσεις Εσωτερικής Ασφάλειας: Η ανάγκη μεταρρύθμισης του μηχανισμού διαχείρισης εκτάκτων καταστάσεων, σελ 5-8

Καραμάνου Α. (2012). Πολιτική Προστασία της Χώρας έναντι φυσικών καταστροφών κατά τη διάρκεια ειρηνικής περιόδου. Ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης και των εθελοντικών οργανώσεων, Διδακτορική Διατριβή, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Μ. Σ. Πλουμής (2019). Μαθήματα Ηγεσίας, Αθήνα, Εκδόσεις Ευρασία, 2^η Έκδοση, σ. 91.

Μάρθα Γκίκα (2023). Προκλήσεις Ασφαλείας τον 21^ο Αιώνα: Ο Υβριδικός Πόλεμος ως απειλή στη σύγχρονη αρχιτεκτονική ασφαλείας. Η περίπτωση της Ουκρανικής Κρίσης το 2014, σελ 9-12 Διπλωματική Εργασία

Μητάκη, Ε. (2023). *Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας" Ελλάδα 2.0"* (Master's thesis, Πανεπιστήμιο Πειραιώς).

Ν. 2292/1995 (ΦΕΚ Α' 35/15 Φεβ 1995) «Οργάνωση και λειτουργία ΥΠΕΘΑ, διοίκηση και έλεγχος Ενόπλων Δυνάμεων και άλλες διατάξεις»

Ν. 3852/2010 (ΦΕΚ Α' 87/07 Ιουν 2010) «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΗΣ»

Ν. 4249/2014 (ΦΕΚ Α' 73/24 Μαρ 2014) «Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αστυνομίας, του Πυροσβεστικού Σώματος και της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας, αναβάθμιση Υπηρεσιών του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και ρύθμιση λοιπών θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη και άλλες διατάξεις».

Ν. 5075/2023 (ΦΕΚ Α' 206/13 Δεκ 2023) «Αναδιάρθρωση Πολιτικής Προστασίας, Εθνικός Μηχανισμός Εναέριας Διάσωσης και Αεροδιακομιδών και άλλες επείγουσες διατάξεις για την κρατική αρωγή».

Ν. 660/1977 («Περί Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και της Οργάνωσης της Ανωτάτης Διοικήσεως και Ελέγχου των Ενόπλων Δυνάμεων») ΦΕΚ Α' 218, άρθρο 2

Παναγιώτης Παναγόπουλος, 2022, Η Πολιτική Προστασία στην Ελλάδα: από την αποτυχία στην μεταρρύθμιση, σελ 11 Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Παπακωστοπούλου, Β. (2022). Ανάκαμψη και ανθεκτικότητα στον σύγχρονο πολιτισμό. Η περίπτωση της Ελλάδας: Σχεδιασμός και Υλοποίηση για το Ταμείο

Ανάκαμψης & Ανθεκτικότητας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής-Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης «Ελλάδα 2.0».

ΠΔ 133/1976 (ΦΕΚ Α΄51/09 Μαρ 1976) «Περί Διοικήσεως, Οργανώσεως και Λειτουργίας της Σχολής Πολιτικής Σχεδιάσεως Εκτάκτου Ανάγκης (ΠΣΕΑ)»

ΠΔ 70/2021 (ΦΕΚ Α΄161) «Σύσταση Υπουργείου Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας, μεταφορά υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων μεταξύ Υπουργείων»

[Σεισμός του '78 στη Θεσσαλονίκη: Ένα σίριαλ θεωρήθηκε γρουσουζικό, μια γριά τον είχε προβλέψει... και ο Άγιος Δημήτριος κάλπαζε στα Κάστρα | Έθνος \(ethnos.gr\)](#)

[Το δόγμα ολοκληρωτικής άμυνας της Σουηδίας: Διδάγματα για την Ελλάδα - Defence Review](#)